

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE DİLBİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE
PROGRAMLI ÖĞRETİM YÖNTEMİNİN
ETKİLİLİĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Gülsun (AŞKIN) EROĞLU

ESKİŞEHİR - 1990

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

DEĞERLENDİRME KURULU ÜYELERİ

(Ünvanı, Adı ve Soyadı)

(İmza)

BAŞKAN : .....

ÜYE : .....

ÜYE : .....

ÜYE : .....

Tez'in Kabul Edildiği Tarih : .....

ÖNSÖZ

Bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler eğitim sektörünü de etkilemiş ve eğitimde yeni arayışlar içerisine girilmiştir. Gün geçtikçe hızla artan bilgi miktarı ve eğitime olan istem sonucunda öğrenciler geleneksel öğretim yöntemlerinden vazgeçmek zorunda kalmış, değişik öğretim yöntemlerini işe koşarak bireyleri öğrenme-öğretme süreçleri içine sokmuşlardır. 1950'li yıllardan sonra bireysel öğretim hızla gelişme göstererek eğitimde vazgeçilmezliği ortaya koymuştur. Kalabalık sınıflar ve öğrenilecek bilgi miktarının artması bireysel öğretimi zorunlu kılmaktadır. Böylece bireysel eğitime olanak vermek amacıyla programlı öğretim yöntemi doğmuştur.

Bu araştırma bu amaçtan yola çıkarak gerçekleştirilmiştir. Daha etkin ve verimli bir Türkçe Dilbilgisi Öğretiminin oluşturulmasına katkıda bulunacağı umulmaktadır.

Başından sonuna kadar yapabildiklerimi borçlu olduğum değerli tez danışmanım Yrd.Doç.Dr. Şefik YAŞAR'a, araştırmanın ölçme değerlendirme aşamasındaki sorunlarımın çözümü için yardımlarını esirgemeyen Prof.Dr. Durmuş Ali ÖZÇELİK'e, Yrd.Doç.Dr.Gürhan CAN'a ve Arş.Gr.Nesrin YILDIZ'a ve bu çalışmaya katkıları bulunan diğer öğretim elemanlarına teşekkür ederim.

Uygulamadaki yardımları için Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü yetkililerine, araştırmamı gerçekleştirdiğim Tepebaşı Ortaokulu yöneticilerine ve Türkçe Öğretmeni Recep ÇOLPANKAN'a, maddi ve manevi desteğini unutamayacağım Gülriz İMER'e ve çalışma arkadaşlarıma; araştırmanın daktilo aşamasındaki sabırlı ve özenli çalışması için Filiz DUTDİBİ'ne içten teşekkür ederim.

Araştırmamı gerçekleştirmemde umut ve heyecanlarımı paylaşan, zorluklarımda güç kaynağım olan eşime, vazgeçmek zorunda kaldığım herşeyi borçluyum.

Eskişehir, 1990

Gölsun (AŞKIN) EROĞLU

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

DEĞERLENDİRME KURULU ÜYELERİ	ii
ÖZGEÇMİŞ	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar	ix

BÖLÜM

I. GİRİŞ	1
Dilbilgisi Öğretimi	4
Programlı Öğretim	12
Programlı Öğretim Yönteminin	
Tanım ve Kapsamı	14
Programlı Öğretim Yönteminin	
Tarihsel Gelişimi	17
Programlı Öğretim Yönteminin	
Kuramsal Temelleri	18
Programlı Öğretim Yönteminin	
İlkeleri	21
Programlı Öğretim Yönteminde	
Program Modelleri	22
Programlı Öğretim Yönteminde	
Program Hazırlama	28

Programlı Öğretim Yönteminin	
Yararları	31
Programlı Öğretim Yönteminin	
Sınırlılıkları	32
Programlı Öğretime İlişkin	
Araştırma Bulguları	33
Problem Cümlesi	35
Alt Problemler	36
Önem	36
Denenceler	36
Sayıtlılar	37
Sınırlılıklar	37
Tanımlar	38
BÖLÜM	
II.YÖNTEM	39
Araştırma Modeli	39
Evren ve Örneklem	40
Programlı Materyalin Hazırlanması	41
Sınama Aracı	43
Öğretimde Yararlanılan Kaynaklar.....	44
Uygulama	46
Verilerin Toplanması	48
Verilerin Çözümü	49

BÖLÜM

III. BULGULAR VE YORUMLAR	51
A- DENEY VE KONTROL GRUPLARININ ÖNTEST UYGULAMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR	52
B- DENEY GRUBUNUN ÖNTEST VE SONTEST UYGULAMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR	53
C- KONTROL GRUBUNUN ÖNTEST VE SONTEST UYGULAMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR	55
D- DENEY VE KONTROL GRUPLARININ SONTEST UYGULAMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR	56
E- DENEY VE KONTROL GRUPLARININ KALIGILIK TESTİ UYGULAMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR	58
BÖLÜM	
IV. ÖZET, YARGI ve ÖNERİLER	59
Özet	59
Yargı	63
Öneriler	64
KAYNAKÇA	66
EKLER	72

TABLÖLAR

Sayfa No

TABLÖ: 1	Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest Uygulamasına İlişkin Bulgular	52
TABLÖ:2	Deney Grubu Öntest-Sontest Uygulamasına İlişkin Bulgular.....	54
TABLÖ: 3	Kontrol Grubu Öntest-Sontest Uygulamasına İlişkin Bulgular	55
TABLÖ: 4	Deney ve Kontrol Gruplarının Sontest Uygulamasına İlişkin Bulgular	57

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bireyin eğitimi doğduğu andan başlayarak, ölünceye kadar sürer. Çocuk dünyaya gelir, zamanla yürümesini, konuşmasını öğrenir. Biraz büyüyünce kreşe, anaokuluna, ilkokula gider. İsterse öğrenimine devam ederek, isterse belli bir yerde öğrenimine son vererek iş hayatına atılır. İşe başlaması ile bireyin eğitimi son bulmamaktadır. Bu noktadan sonra da birey, işinin gerektirdiği konularda sürekli eğitim görmektedir. Bu nedenle eğitime; yaşam boyu devam eden bir süreç olarak bakılmaktadır.

Oğuzkan eğitimi, "Önceden saptanmış amaçlara göre insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkinlikler dizgesi" olarak tanımlamaktadır (1974, s:61).

Ertürk'e göre ise, "Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci'dir" (1986, s:12).

Çilenti'nin eğitime ilişkin görüşleri ise şu şekilde özetlenebilir:

"Eğitim, birey ile onun yaşadığı sosyal çevre arasında oluşan bir süreçtir. Eğitim sürecinde birey, içinde yaşadığı toplumun verdiği kültürü almak, o toplum içinde istenen ve geçerli olan davranışları kazanmak zorundadır. Her toplum, kendisini oluşturan bireylerin, toplumu geliştirecek devam ettirecek özellikleri kazanabilecek şekilde yetişmelerini ister. Bunun için, önce toplumun bireylerde bulunmasını istediği özellikler belirlenir, sonra bunlar bireylere hazırlanan uyarıcılar yardımıyla kazandırılmaya çalışılır. Bu sürece de eğitim denir." (1984, s:13)

Kısaca eğitim, bireyin bütün yönleriyle gelişmesine sağlıklı ve uyumlu bir biçimde yaşamını sürdürmesine yardımcı olma işlevine sahip bulunmaktadır (Hızal, 1982, s:1).

Yüzyılımızda bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler, birey ve toplum yaşamını büyük ölçüde etkilemiştir. Bunun sonucu olarak geleneksel eğitim uygulamaları ortaya çıkan sorunlara cevap veremez duruma gelmiştir. Yapılan araştırmalar geleneksel yöntemlerle öğretimin etkinliğinin son derece düşük olduğunu, buna karşın bireylerin, bizzat katıldığı bir eğitim etkinliğinin konuyu daha iyi anlamalarına ve kolay kolay unutmalarına olanak sağladığını kanıtlamıştır (Küçükahmet, 1986, s:33).

Alkan, geleneksel eğitim sisteminin içinde bulunduğu sorunları şu şekilde dile getirmektedir:

- a) Büyük ölçüde karşılanamamakta olan eğitim taleplerinin mevcut olması.
- b) Kalabalık öğrencili sınıflarda gerçekleştirilen eğitim.
- c) Çeşitli teknolojik olanaklara ve yeni öğretim ortamlarına rağmen geleneksel öğretme-öğrenme süreçlerinin yaygın olarak kullanılmaması (1984, s:6).

Geleneksel eğitim sisteminden kaynaklanan sorunların çözümünde, gelişen bilim ve teknolojiden yararlanılması görüşü ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Bilim ve teknolojinin ortaya koyduğu olanaklardan yararlanarak eğitim sorunlarının çözümüne çalışmak ve eğitimi bilimsel inceleme konusu yapmak hemen hemen tüm dünya uluslarını yakından ilgilendiren bir uğraş alanı olmuştur. Bu uğraşların sonucu olarak bugün "Eğitim teknolojisi" diye bir disiplin doğmuştur (Hızal, 1982, s:2).

Alkan; eğitim teknolojisini, "Davranış bilimleri ilgili kuramların en etken ve olumlu uygulamalara dönüştürülmesi için personel, tasarım, araç-gereç, süreç ve yöntemlerden oluşturulmuş bir sistemler bütünü" olarak tanımlamaktadır (1984, s:15).

Çilenti ise eğitim teknolojisini, "Davranış bilimlerinin iletişim ve öğrenmeyle ilgili verilerine dayalı olarak eğitimle ilgili ulaşılabilir insangücünü ve insangücü dışı kaynakları uygun yöntem ve tekniklerle akıllıca ve ustaca kullanıp, sonuçları değerlendirerek, bireyleri, eğitimin özel amaçlarına ulaştırma yollarını inceleyen bilim dalı" olarak tanımlamaktadır (1984, s:29).

Bu tanımların ışığında eğitim teknolojisinin; öğretme ve öğrenmeyi teşvik etmek, kolaylaştırmak ve öğrenciyi güdülemek amacını güden araç-gereçler ile belirli öğrenme-öğretme sistemlerine göre hazırlanmış programların denenmesi ve geliştirilmesine ilişkin süreç ve yöntemleri kapsadığı söylenebilir.

Bugün eğitimin, teknoloji dışında kalmasının olanaksızlığı; emek tasarrufu, etkenlik, kalite ve üretim artışı gibi konularda büyük gelişmeler sağlanan teknolojik kültür içinde bulunduğu; araştırmaların, bilimsel yöntemin artan bir önem kazandığı bir dönemde eğitim sektöründe de "kendi kendine öğretim teknolojisi" denilebilecek ve "Programlı Öğretim", "Otomatik Öğretim", "Öğretme Makinaları" gibi adlarla tanınan yeni bir alanın, yeni bir eğitim teknolojisi uygulamasının gelişmekte olduğu görülmektedir. (Alkan, 1979, s:313).

Yaşar'ın Schram'a (1964) dayanarak belirttiğine göre, kendi kendine öğretim teknolojisi olarak adlandırılan programlı öğretim, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle Amerika

Birleşik Devletleri'ndeki eğitim kurumlarının hemen hemen her kademesinde ve her disiplinin öğretiminde uygulanma olanağı bulmuştur. (1988, s:7).

Fakat ülkemizde bu çağdaş eğitim teknolojisi uygulamasına hâlâ geçilememiştir. Deneysel nitelikteki bu araştırmada, programlı öğretim yönteminin Türkçe dilbilgisi öğretimine uygulanmasının nasıl bir sonuç ortaya koyacağı araştırılmıştır. Problemi daha net bir şekilde ortaya koyabilmek için önce Türkçe dilbilgisi öğretimine, daha sonra da programlı öğretime ilişkin betimsel bilgi verilerek, araştırmanın problemi ve alt problemlerine yer verilmiştir.

Dilbilgisi Öğretimi

Dil toplumsal bir iletişim aracıdır. Her toplumun kendi bireyleri arasında anlaşma sağlama; iletişim kurma dil olgusuyla gerçekleşmektedir. Hayvanlar kendi aralarında iletişim kurmakta, hatta problem çözme ve araç kullanmada başarı sağlamakta, buna karşın dil öğrenmede insanlar kadar başarılı olamamaktadır. Doğa üzerinde dil yetisini kazanma ve dili bu derece etkili bir iletişim aracı olarak kullanma ancak insana özgü bir yetenektir (Demirel, 1987, s:4). Kısaca dilin özünü gün ışığına çıkaran en önemli özelliği iletişimdir (Uygur, 1984, s:16).

Kavcar (1986, s:2) dili, insanların duygu, düşünce ve tasarımlarını birbirine aktarmaya yarayan işaretler sistemi olarak tanımlar. Kavcar'a göre dil, insanlar arasındaki en önemli ve etkili bir iletişim aracıdır.

Anadili ise, başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinç altına inen ve bireyin bir toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir. (Aksan, 1987, s:285). Bir toplumun kültürel yaratımını, yaşama biçimini yansıtan bir yansıtaç gibidir anadili. (Özdemir, 1983, s:21). İnsanlar çevrelerine anadillerinin penceresinden bakar, evreni anadillerinin anlama ve anlatma yolundan giderek adlandırırılar. Böylece, anadili insanlara ayrı bir evrene bakış, evreni anlatış biçimi kazandırır. Dil bir toplumun kültürünün en başta gelen ögesidir. Anadili, bir ulusu ulus yapan en önemli öğelerden birisidir. Toplumun bir üyesi olarak birey toplumla olan bütün ilişkilerini anadili aracılığı ile sağlar; ve birey ancak anadili ile bir toplumun parçası olur. (Aksan, 1987, s:82). İnsan anadili ile birlikte toplumun bütün doğru-yanlış değerlerini, inançlarını, geleneklerini, ülkülerini de alır; o toplumun böylece bir bireyi olur (İzbul, 1977, s:25). Her ulusun kendi dilini yeni kuşaklara öğretmesi, varlığını korumak, kültürünü yüceltmek yolunda önemli bir yer alır. (Göğüş, 1971, s:123). Anadilinin bu ulusal niteliği ve kişiyi ulusa bağlama gücü, eğitimdeki önemini ortaya koyar (Göğüş, 1978, s:2).

Çağdaş eğitim, bireyin anadilini güvenle kullanır duruma getirilmesini öngörür. Bu nedenle anadili eğitimi, beceri kazandıracak nitelikte uygulamalı bir biçimde verilmelidir. Okul çağında verilen köklü anadili eğitiminin geleceğin bilim ve sanat adamlarının yetişmesinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Çağdaş toplum, yaşamın gittikçe karmaşıklaşan yapısı içinde, sorunlarını kendi başına çözeabilen, bilinçli bireyler ister.

Eğitimin başlıca işlevi, bireyi kendi sorunlarını tek başına çözebilen kişilikte yetiştirmek; daha doğrusu ona, yetkin bir kişilik kazanabilmek için izleyeceği yolu, yararlanacağı olanakları göstermektir. Böyle bir kişiliğin gerektirdiği bağımsız düşünme, doğru anlama, nesnel davranma, iyi anlatma yetenekleri anadiline bağlı olarak geliştiğinden, bireyin öncelikle anadilinin kendisine sunduğu geniş olanaklarını kavraması gerekir. Bu da ancak köklü bir anadili eğitimi ile sağlanabilir. (Şimşek, 1983, s:39). Bütün ülkelerin eğitim sistemlerinde büyük önem verilen anadili eğitiminin asıl amacı, kişilerin düşünme ve iletişim becerilerinin geliştirilmesidir. (Tekin, 1980, s:17).

Kişinin iletişim yeteneğini, büyük ölçüde, onun iletişim aracı olan anadilini kullanabilme becerisi belirlemektedir. Dille iletişimin bir yönünü sözle veya yazıyla anlatma, diğer yönünü ise, dinlediğini veya okuduğunu anlama oluşturmaktadır. Okuduğunu veya dinlediğini anlamayan, düşünce ve duygularını sözle veya yazıyla anlatamayan bir kişinin, çevresindekilerle etkili bir iletişim kuramayacağı, dolayısıyla okuldaki ve okul dışındaki hayatında başarılı olamayacağı söylenebilir. Dil becerilerini her türlü öğretim için önkoşul olarak gören Bloom, kendisinin de içinde yer aldığı bir grup tarafından yapılan uluslararası bir yarışmada, okuduğunu anlama gücünün, tüm öteki derslerdeki başarının belirleyicisi olduğunu kanıtlayan bulgular elde etmişlerdir (1979, s:48). Ayrıca, öteki kültür öğelerinin de taşıyıcısı durumunda bulunan ulusal bir kültür ögesi olarak anadili, bir toplumun bütünleşip uluslaşmasında önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle, bütün ülkelerde okullardaki derslerin en önemlisi anadili dersi sayılmaktadır (Oğuzkan, 1981, s:90).

Anadili öğretiminin amaçları ve bu amaçları gerçekleştirecek dinleme, okuma, konuşma ve yazma gibi öğretim etkinlikleri anadilin iletişimsel işlevine göre belirlenmiştir. Bu dersin öğretiminde gözönünde tutulacak temel ilkeler ayrıntıya girilmesizin şu şekilde açıklanabilir:

- a) Anadili öğretiminde çocuğun dilsel evreni çıkış noktası olacaktır. Çocuğun dilsel evreni ise çevresiyle ilgi ve gereksinimleriyle sınırlıdır. Eğitimin değişik aşamalarında bu sınır, aşamalı bir biçimde gerçekleştirilecektir.
- b) Anadili etkinlikleri belli bir ilişki ağı içinde bir bütünü oluşturur; konuşma, dinlemeyi; dinleme anlamayı; anlama söze ve yazıya dönüştürmeyi gerektirir. Etkinlikler arasındaki ilişki ağı, derslerin akışını ve değişkenliğini oluşturmaktadır.
- c) Anadili dersi birbilgi dersi değil, bir beceri ve alışkanlık dersidir. Alışkanlığın oluşması, becerilerin kazanılması ise, yapmayı ve uygulatmayı gerektirir.
- d) Anadili dersi bir alışkanlık ve beceri kurma dersi olduğu kadar, insan kişiliğini geliştirme dersidir (Üzdemir, 1983, s:27).

Dil bir iletişim aracıdır. İletişim, verici olarak konuşma, yazma, alıcı olarak da dinleme-okuma eylemleriyle gerçekleşir. Birey bu eylemler içinde, dışarıdan kendisine verilen bildirimleri alarak ve çevresindekileri kendisinden haberli kılarak bilgi birikimini, anlam evrenini oluşturur. Buna göre, anadili olarak Türkçe öğretimi de anlama-anlatma eylemini gerçek-

leştirecek kuramsal ve uygulamalı çalışmalara dayalı olmalıdır. İletişimi sağlayan aracın-dilin- yapısını, olanaklarını bilmek, kuşkusuz anlama-anlatma etkinliğinin başarısını etkileyecektir. Bu da eğitim durumundakilere iyi bir dilbilgisi öğretiminin uygulanmasını gerektirmektedir. Dil, değerlerini birbiriyle olan ilişkilerden alan birimlerin oluşturduğu bir dizge, dilbilgisi de bu dizgeyi ortaya koymayı, dizgeyi oluşturan kuralları bulmayı, bunları tutarlı bir biçimde açıklamayı amaçlayan çalışma alanıdır (Adalı, 1983, s:34-35). Dilbilgisi; insanların daha kusursuz, daha doğru düşünmesine yardımcı olur. Dilin doğru ve düzgün kullanılması konusunda sık sık yanlışlarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle, dilbilgisi dil kullanımı açısından büyük önem taşımaktadır.

Dilbilgisi öğretimine yukarıda belirtilen açıklamalar ışığında bir amaç saptanması gerekmektedir. Çağdaş anadili eğitimi anlayışında dilbilgisi, kendi başına, kuramsal bilgiler olarak kalacak bir konu değildir.

1962 tarihli Ortaokul Programında dilbilgisinin amacı şöyle belirlenmiştir. "Öğrencilere Türk Dilinin konuşma, yazma ve okuma ile ilgili ana kurallarını sezdirip anadilini kullanışta güven kazandırmak."

1962 yılında belirlenen Türkçe dilbilgisi öğretimine ilişkin ortaokul programı bugün de aynı şekilde yürürlüktedir. Program; dilbilgisi öğretiminin görevsel olmasına, başka bir deyişle dilbilgisi dersinde Türkçe'yi kullanmaya yardım edecek bilgiler verilmesinin gerekli olduğu görüşüne dayandırılarak geliştirilmiştir.

Dilbilgisi öğretimi bir amaç değil, dilin doğru ve etkili bir biçimde kullanılmasını sağlayan bir araç durumundadır. (Özdemir, 1987, s:251).

Külebi'ye göre ise dilbilgisi, anadili öğretiminin en iyi bir kavrayışı kolaylaştırma ve çok etkili bir yararlanma aracı olarak özellikle okutulmuş olmalıdır. (1974, s:104).

Dilbilgisi programı yapılırken gözetilecek en önemli ilke, en çok kullanılan kurala, en çok yer vermektir. Dilbilgisi programları dengeli olmalıdır. Yalnız sözcük türleri, yalnız yazım kuralları ya da tümce kuruluşu üzerinde duran bir program istenen amacı gerçekleştiremez. Program, dil olaylarını dil kurallarını da yeterince kapsamalıdır.

1968 tarihli ilkokul programı, dilbilgisini ayrı bir ders gibi okutulmaktan kurtararak "okuma" ve "anlatım'la" kaynaştırılmasını ve etkinliklerin yararına değerlendirilmesini öngörmüştür. Nitekim, bu programa uygun olarak hazırlanan okuma parçaları "dilbilgisi" okuma ve anlatım çalışmalarısıyla kaynaştırılmış olarak verilmeye çalışılmıştır (Erişen, 1983, s:53-54).

Ortaokullarımızda ise; dilbilgisi, ayrı bir dersmiş gibi okutulmuş, "Türkçe" okuma parçalarından ayrı "dilbilgisi" okuma parçaları da kabul edilmiş ve ayrı bir konuymuş gibi işlenmiştir (Erişen, 1983, s:53-54).

İlkokulda olduğu gibi, ortaokul dilbilgisi de "öğrenilmek" için değil "kullanılmak ve uygulanmak" için verilmelidir. Bunun için dilbilgisi kurallarını çocuğun ezbere tanımlamasına değil, öğrenip, kullanmasına, öğrendiklerini sürekli olarak kullanıp kullanmadığına, unutup unutmadığına dikkat etmek gerekir.

Örneğin, özel isimlerin büyük harfle yazıldığını öğrenciye yalnızca söylemek yetmez. Çocuğun özel isim olarak rastladığı her kelimedede bunu hatırlaması ve kuralı uygulamasını sağlamak gerekir. Ancak o zaman bu konudaki dil çalışması verimli sayılabilir.

İlkokulda olduğu gibi ortaokul dilbilgisinin gelişmesinde de "cümle" çıkış noktası olmalıdır. Dil belli bir toplum kurumu olduğuna göre, onu bu topluma bağlı insanların anlatım aracı olan cümle veya söz halinde incelemek gerekmektedir (Ortaokul Programı, 1970, s:74-75).

XII. Milli Eğitim Şurası'nda Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Komisyonu raporunda "Türk Dili" öğretiminin yeterli olabilmesi için dilbilgisi derslerinin ayrı saatlerde okutulması gerektiği ileri sürülmektedir. (1988, s.:231).

Dilbilgisi dersinin amacını, kuramsal bilgi değil, öğrencilerin Türkçe'deki anlama ve anlatma güçlüklerine yardım etmek, uygulama gücü kazandırmak olarak saptayıp, programı da buna göre düzenleyince, öğretim yönteminin de bu becerileri kazandırmaya yönelik olması gerekir (Göğüş, 1978, s:348). Dil, zihinde oluşan birtakım kavramları, düşünceleri anlatmaya yarayan sosyal bir olgu olduğuna göre, öğrencilerin onu en iyi biçimde kullanmalarına, değerlendirmelerine yardım edecek bir yol tutulmalıdır. (Demiray, 1988, s:27).

Dilbilgisi öğretim yöntemiyle ilgili başlıca ilkeler şunlardır:

- a) Dilbilgisi öğretiminde tümevarım yöntemi uygulanmalıdır. Dil, öğrencinin de kullandığı bir dizgedir, bu dizgeye

egemen olan birçok kurallar vardır. Dilbilgisi dersi, bu dizgenin kurallarını açıklamalıdır.

- b) Yalnız dilbilgisi kurallarının öğretilmesiyle yetinilmez. Bunların öğrencide birer beceri ve alışkanlık durumuna gelmesi için alıştırmalar yaptırılmalıdır.
- c) Öğretimde çıkış noktası, öğrencinin karşılaştığı dil sorunları olmalıdır; başka deyişle, öğrenci hangi kuralları bilmiyorsa, bunlar ders konusu yapılmalıdır.
- d) Kuralların öğretilmesinde, öğrenciyi doyuracak, kuralı doğru kullanmaya yetecek derinlikte bilgi verilmeli, sorunu açıklayacak tanıtacak zengin örnekler, değişik durumlar üzerinde çalışılmalıdır.
- e) Dilbilgisinin bütün sorunları, yalın değil, cümle içinde ele alınmalıdır. Çünkü düşüncelerimiz, cümle olarak anlatılır ve tümce olarak biçimlenir; sorunlar da bu biçimlenmelerde, tümce içinde belirir.
- f) Dilbilgisi gözlemleri, alıştırmaları yapay örnekler üzerinde yaptırılmamalıdır. İnceleyeceğimiz örnekler; yazarlardan seçilmelidir.
- g) Öğrencilerin ellerinde bir dilbilgisi kitabı bulunması yararlıdır.

Okullarımızda Türkçe dilbilgisi dersi, öğretmen ve öğrenciler tarafından sevimsiz bulunmakta; bu yüzden kimi sınıflarda okutulmamakta, kimi sınıflarda da öğretmenler tarafından geleneksel yöntemlerle öğretilmektedir. (Göğüş, 1978, s:339) Türkçe Dilbilgisi öğretimi yöntemiyle ilgili ilkeler çağdaş bir eğitim teknolojisi uygulaması olan programlı öğretim yöntemi ilkeleri ile

benzeşiklik göstermektedir. Örneğin; dilbilgisi öğretimindeki tümevarım yöntemi "egrule tekniğinin"(*) dilbilgisinde etkin bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir. O halde öncelikle programlı öğretimin tanımı ve kapsamı nedir? Programlı öğretim yöntemi nasıl bir tarihsel gelişim süreci izlemiştir? Hangi kuramsal temellere ve ilkelere dayanmaktadır? Başlıca program modelleri nelerdir? Programlar nasıl hazırlanmaktadır? Çeşitli disiplinlerin öğretiminde uygulanması nasıldır? sorularının cevaplanması gerekmektedir. Aşağıdaki bölümde bu sorular cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Programlı Öğretim

Eğitim teknolojisinde bir uygulama biçimi olan programlı öğretimin hangi gereksinimlerden doğduğunu ortaya çıkarabilmek için, geleneksel eğitim sistemlerinin özelliklerini irdelemek gerekir. Eğitim alanında duyulan her yeni gereksinme, uygulamadaki aksaklıklardan kaynaklanmaktadır.

Geleneksel eğitim uygulamasında yaş sınırlılığı vardır. Belirli yaşlardaki öğrenciler belli sınıflarda toplanmıştır. Öğrencilerin öğrenme güç ve yeteneklerine bakılmaksızın aynı ders konuları ile, aynı sürede öğrenim görmesi ilke olarak benimsenmiştir (Hızal, 1982, s:13).

Öğrenciler okulda kontrol altında olup, özgürce öğrenme eyleminde bulunamaz. Öğrencinin gruba bağlı olma koşulu geçerlidir. Bu durumda daha hızlı öğrenen öğrencilerin diğerlerini beklerken neyle meşgul edileceği sorunu çıkmaktadır.

(*) "Egrule Tekniği = Örnek-Kural Tekniği.

Öğretmen her öğrenci ile yeteri kadar uğraşamaz ve öğrencileri yeterli şekilde güdüleyemez. Ayrıca, yaptığı çalışmanın veya sınavın sonucunu anında almak öğrenci için bir güdülenme işlevi görmektedir.

Geleneksel eğitim uygulamasında öğretmen etkin bilgi kaynağı konumundadır. Öğrenciler ise edilgin dinleyicilerdir. Böyle bir öğretme-öğrenme ortamı ezberciliğe yol açmaktadır. Gerçek bir öğrenme oluşabilmesi için öğrencinin öğrenmeye etkin olarak katılması, belirli yaşantılardan geçmesi, sınavla yanılmalarda bulunması gerekir. Bu ortamda öğretmen konuşmakta, öğrencinin tepkilerine gereği gibi önem verilmemekte, ve sonuçta tek yönlü bir iletişim ortaya çıkmaktadır.

Öğretmen, öğrenciler bakımından ortalama bir düzeyi gözünde bulundurarak ders işlemeye çalışmaktadır. Ders, yetenekli öğrenciler için hafif, yavaş öğrenen öğrenciler için ağır olmaktadır.

Sınavların ve ödevlerin değerlendirilip düzeltilmesi zaman almakta, sonuçlar çabuk öğrenilmemekte, bu durumda öğrenmeye karşı ilgiyi azalmaktadır.

Çekingen olmayan ya da yetenekli öğrenciler sorulara yanıt vermekte, diğerleri alaya alınma veya utanma nedeniyle sessiz kalmayı yeğlemektedir.

Sayıdığımız nedenler geleneksel sınıf öğretiminin aksayan yönlerini ortaya koymakta, daha etkin bir öğretme-öğrenme sürecinin ilkelerinin saptanması ve uygulamaya konmasını gerektirmektedir. Geleneksel eğitime alternatif, "öğretmen öğrenci etkileşimini; öğrenmeye etkin olarak katılmayı etkenlikle gerçek-

leştirecek, öğrenmede grup olarak ilerlemenin sakıncalarını giderecek, öğrencileri büyük ölçüde dikkatli kılacak, yapılan öğrenme konusunda anında geribesleme sağlayacak bir öğretim uygulaması düşünülebilir. (Turgut, 1973, s:22).

Öğretme-öğrenme süreci içinde öğretmen kadar öğrenciye de görev ve sorumluluk verilmesi düşünülmektedir. Bireyin öğrenme girişimlerini özgürce organize etmesi, sürdürmesi, kendi kendine değerlendirmesi ve öğrenmeye etkin olarak katılması, öğrenmede bireysel hızla ilerlemesi, öğretmeni rutin görevlerinden kurtarıp öğrencilerle yakından ilgilenme ve bilgisini yenilemesine olanak sağlayacak çağdaş eğitim teknolojisi uygulama yöntemlerinin başında "Programlı öğretim yöntemi" gelmektedir. (Hızal, 1982, s:27).

Bu yöntem, geleneksel eğitim uygulama alanlarından kaynaklanan boşlukları dolduracak niteliktedir. Programlı öğretim işlevsel olarak, öğretmeni rutin görevlerden kurtaran, öğrenciyi etkin olarak öğrenme eylemine sokan, öğrenciyi sistemli bir şekilde öğrenmeye güdüleyen, öğrendiklerini anında kontrol edip, geribesleme alabilen, bireysel kendi kendine öğrenme yöntemidir. (Hızal, 1982, s:28).

Programlı Öğretim Yönteminin

Tanım ve Kapsamı

Yüzyılımızın başlarında hızla gelişen bilim ve teknoloji karşısında eğitimin de bilimsel ve teknolojik niteliklere sahip olması gerekmektedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru bilimsel

psikolojinin gelişmesiyle eğitime bilimsel nitelik kazandırma çabaları da olumlu sonuçlar vermeye başlamıştır. (Alkan, 1977,s:3).

Eğitim teknolojisinin bir uygulaması olarak ortaya çıkan "programlı öğretim yöntemi"nin çeşitli tanımları yapılmaktadır.

Örneğin Lysaught ve Williams, programlı öğretimi "Öğrencinin kendi bilgisiyle, bilmediği belirli bir konudaki daha karmaşık bilgi ve ilkelerin belirli adımlar çerçevesinde kendi kendine öğrenme süreci" olarak tanımlar. (1963, s:12).

Gagné'ye göre ise, programlı öğretim; "Öğretim modellerinin oluşturulmasında öğrencinin giriş ve çıkış davranış biçimlerinin dikkate alınması, yaptığı ilerlemelerin planlı ve ayrıntılı olarak belirlenmesi ve böylece stratejilerin ölçülmüş olmasından ibarettir" (Pocztar, 1977, s:10).

Stolurov programlı öğretimi "Bireyselleştirilmiş, kendi başına öğretim yöntemi" olarak tanımlarken (1966, s:129), Brown ve Thornton programlı öğretimi "Genellikle küçük birimlerden meydana gelmiş eğitim materyallerinin kendi kendine çalışılarak öğrenilmesi" olarak açıklamaktadır. (Brown, Thornton, 1968, s:61).

Programlı öğretimin etkililiğine ilişkin deneysel bir araştırmayı gerçekleştiren Hızal ise, programlı öğretimi şöyle tanımlamaktadır:

"Öğretilecek içeriğin olanaklar ölçüsünde, her birinde özel bir fikir veya görüş bulunan, küçük ünitelere ayrılıp, bu ünitelerin belirli bir mantıki sıraya göre düzene konulduğu, her ünitedeki bilginin öğrenilip öğrenilmediğini kontrol etme olanağının bulunduğu bireysel, kendi kendine öğrenme yöntemidir" (1982, s:56).

Alkan'a göre ise programlı öğretim;

"Öğrencinin davranışsal amaçlara ulaşmasına yardım etmek üzere deneysel olarak geliştirilmiş öğrenme tekniklerinin sistematik olarak uygulanmasıyla desenlenmiş bir süreçtir."
(1984, s:162),

Çilenti programlı öğretime ilişkin görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

"Programlı öğretim, öğrenciye kazandırılacak özelliklerin hedef davranışlara bölünmesi ve her hedef-davranışın öğrenciye birkaç eğitim durumundan geçirerek kazandırılmaya çalışılması; sonucun hemen sıranması, davranış kazanılmışsa pekiştirilmesi ve yeni davranışın kazanılmasına geçilmesi; davranış kazanılmamışsa yeni eğitim durumlarının uygulanarak o davranışın kazanılması biçiminde sürüp gitmektedir. Maksat öğrencinin, hedef davranışlara, kendi algı hızıyla bireysel bir çalışma sonucu ulaşmasıdır. Programlı öğretimde, çoğunlukla kitap, film şeridi, manyetik teyp gibi sözel ve kısmen de görsel sembollere dayalı, soyut yaşantılar sağlayan araçlar kullanılmaktadır" (1979, s:75).

Programlı öğretim yöntemine ilişkin olarak verilen tanımlar dikkatlice incelendiğinde, programlı öğretim konusunda ortaklaşa benimsenen noktanın, bu yöntemin bireysel kendikendine öğrenme yöntemi olduğu söylenebilir.

Öğrenci, program ve araç, programlı öğretim sistemin temel öğeleridir. Öğrenci, sistemin girdisi veya sistemin şekillendireceği ham gereçtir. Program, öğrenci tarafından öğrenilecek materyalin mantıki bir düzen içinde somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene ve gerçeklerden kavramlara giden bir yönde dikkatlice ve basamaklar şeklinde düzenlendiği bir

plandır. Araç ise programı takdim eden kitap, kart, film, teyp ve öğretim makinesi gibi bir araçtır. (Alkan, 1977, s:247).

Buraya değin programlı öğretimin ne olduğu belirtilmeye çalışılmıştır. Programlı öğretimin ne olmadığı ise, kısaca şöyle açıklanabilir:

- a) Programlı öğretim görsel işitsel bir araç değildir.
- b) Programlı öğretim bir test değildir. Dışarıdan teste benzerlik gösterir, fakat bu yalnızca bir benzerliktir. Öğretim metodu test metodu değildir. Öğrenmenin ölçülmesi söz konusudur.
- c) Programlı öğretim, tek alternatif değildir. Belirli sınırlılıkları vardır.
- d) Programlı öğretim, öğretmenin gereksizliğini ortaya koymaz, öğretmen kazandığı zamanla daha yaratıcı olmaya yönelir (Lysaught ve Williams, 1963, s:19-20).

Programlı Öğretim Yönteminin

Tarihsel Gelişimi

Programlı öğretim deneysel psikologların araştırmaları sonucu ortaya çıkmış bir yöntemdir. Bununla birlikte kaynağı geçmiş yüzyıllara kadar uzanmaktadır. Çok eskilerde de öğrenme sırasında yapılan hatanın anında düzeltilmesi gerektiği, öğretim-öğrenme sırasında her şeyin öğrenciye göre düzenlenmiş olmasının önemine işaret edilmiştir ki, bunlar programlı öğretim yönteminin

özünde olan belirli niteliklerdir. Programlı öğretimin yine çok eskilerden beri bilinen "özel ders verme" yöntemiyle birçok ortak noktalara sahip olduğunu kaynağını Descartes'in "Metod Üzerine Konuşma" isimli yapıtına bağlamak gerektiğini savunanlar bulunmaktadır. (Hızal, 1982, s:29)

Descartes'in yönetime ilişkin çalışmalarından sonra öğretme-öğrenme süreçlerini birey açısından çağdaştırma yolunda yoğun çalışmalar yapılmıştır. Örneğin, Spencer bireyin düşüncelerinin özgürce düzenlenmesi konusuna değinmiş, Maryward öğrenmede bireysel hıza göre ilerlemeye olanak veren materyallerin düzenlenmesine işaret etmiş, Maria Montessori çocuğun kendi kendini eğitmesini savunmuş, daha sonraları Winnetta ve Dalton sistemleri geliştirilmiştir. Bu çalışmalar, öğrenmede önemli bir ilke olan "yaparak-yaşayarak öğrenme"ye uygulamaya yönelik çalışmalar olarak değerlendirilmektedir.

Programlı Öğretim Yönteminin

Kuramsal Temelleri

Programlı öğretimin kuramsal temelleri deneysel psikoloji ve davranış psikolojisi sayesinde oluşturulmuştur. Pavlov'un şartlı refleks çalışmaları ile Thorndike ve Watson'ın davranış psikolojisine ilişkin çalışmaları programlı öğretimin kuramsal temellerini oluşturmaktadır.

Thorndike, programlı öğretim açısından önemli olan etki kanununu ortaya koymuştur. Bu kanuna göre uyarıcı ile tepki arasındaki bağ, tepki bir başarı ya da doyum tarafından izlendiğinin

de kuvvetlenmektedir. Bu ödüllendirme ilkesi zamanla pekiştirme kavramı olarak yerleşmiş ve hayvan terbiyesi konusunda kendisinden büyük ölçüde yararlanılmıştır. Nitekim Watson yaptığı çalışmalar sonucunda yakınlık, egzersiz ve etki-sonuç kanunlarını ortaya koymuştur. Yakınlık kanununa göre bir uyarıcıya gösterilen en son cevap, daha sık tekrarlanma olasılığına sahiptir. Egzersiz kanununa göre bir cevap ne kadar sık tekrarlanırsa, öğrenilme olasılığı o denli artmaktadır. Etki-sonuç kanununa göre ise doğru cevaplar, belli bir doyum sağladıkları sürece öğrenilip alışkanlık halini almaktadırlar. Watson tarafından ileri sürülen öğretme-öğrenmeye ilişkin bu kanunların programlı öğretimin kuramsal temellerini oluşturmasına rağmen, aslında programlı öğretim Pressey ve Skinner gibi psikologların çalışmalarıyla anlam kazanmıştır (Hızal, 1977, s:170-171; Yaşar, 1988, s:20-21).

Pressey 1920'lerde programlı öğretim ve öğretme makinesini icat eden kişi olarak tanınmaktadır. Geliştirdiği öğretme makineleri testlerle birlikte kullanılan küçük soru araçlarıdır. Öğrencinin, ders kitapları, konferanslar ve laboratuvar aracılığı ile kazandığı bilgilerin kontrolü ve pekiştirilmesine yardım eden bu araçlar, Pressey'e göre, ölçülebilen miktarda öğrenme sağlarlar. Çoktan seçmeli soru sormayı esas alan bu araçlar, etken bir öğrenme için gerekli olan, öğrencinin sürekli olarak aktif olması, cevap hakkında bilgi temini bireysel ilerleme ilkelerine uygun olarak geliştirilmiştir. Programlı öğretimi diğer çeşit öğretim tekniklerine bir alternatif olarak değil, fakat ek bir teknik olarak gören Pressey, eğer aynı miktar emek, zaman ve dikkat sarf edilirse bir ders kitabı da bir programlı öğretim

gereci kadar öğretilabilir görüşündedir. Pressey yaklaşımının dayandığı temel görüş: bir programdaki başarının bu programın hazırlanmasında gösterilen ihtimama bağlı olduğu şeklindedir. (Alkan, 1977, s:257-258).

1950'lerde Harward Üniversitesi Psikoloji bölümünde çalışan Skinner hayvanlar üzerindeki deneysel çalışmalarından elde ettiği sonuçları insan öğrenmesi üzerine uygulamıştır. "Bir güvercin başarılı bir çevre kontrolü ile yetiştirilebildiğine göre, insanın öğrenme çevresinin daha iyi düzenlenmesi durumunda, daha fazla öğrenebileceğini" düşünen Skinner, programlı öğretimin üzerine temellendiği "edimsel koşullanma" kuramını ileri sürmüştür. (Yaşar, 1988, s:21). Diğer bir ifade ile, edimsel koşullanma, davranışların sonuçlarına bakarak yeni davranışlar kazanma sürecidir. (Fidan, 1986, s:45).

Skinner'e göre programlı öğretimin temel koşulu pekiştirmedir. Pekiştirme, bir davranışın görülme sıklığını arttırma işlemidir (Üzçelik, 1987, s:185). Amaç, öğrenci davranışını uyarıcı kontrolü altına alabilmektir. Skinner, esas olarak, bir yaratığın bir seri dikkatle düzenlenmiş küçük adımlarla ve her doğru adımın aynı olumlu tecrübe veya ödül ile pekiştirilmesi şartı ile istenilen davranışa götürebileceğini savunmaktadır (Alkan, 1977, s:258).

Skinner öğrenmeye ilişkin ilkeleri doğrultusunda, programlı öğretim alanına doğrusal programlama modelini getirmiştir. Bu modelin iki önemli aracı öğrenme makineleri ile programlanmış ders kitaplarıdır. Bu araçlarla çalışan kimse kendi yeteneğine uygun bir hızda ilerler ve öğrenmeye etkin olarak katılır.

Bu durum ise kişiyi güdüler. Öğrenen kişi bir üst basamağa ancak önceki basamakları başarı ile tamamladığında geçer, bu nedenle bir basamağı atlayabilmek için, kişinin doğru cevabı vermesi gerekli ipuçlarının kendisine verilmesi ile sağlanır. Bu ipuçları öylesine verilir ki, kişi o basamaktaki noktayı kavrar ve doğru yanıtı verir (Ülkü, 1981, s: 75).

Kısaca programlı öğretim, Skinner'in pekiştirme kuramı temel alınarak geliştirilen bir öğretim yöntemidir. Programlı öğretim yöntemi temelde, öğretimi bireyselleştirmek ve hatayı en aza indirmek gibi iki önemli yenilik getirmektedir.

Bu kuramsal temellere dayandırılarak geliştirilmiş programlı öğretim yönteminin başlıca ilkeleri şöyle açıklanabilir:

Programlı Öğretim Yönteminin İlkeleri

Kendi kendine bireysel öğrenmenin gerçekleştirilmesine olanak veren programlı öğretim yöntemi (Thornton and Brown, 1968, s:61) bazı temel ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler kısaca şu şekilde açıklanabilir:

1- Küçük Adımlar İlkesi: Öğretilecek bilgi anlamlı küçük bilgi birimleri halinde sunulmaktadır. Bu küçük bilgi birimleri mantıki bir sıra izlemelidir. Bu ilkeye göre içerik basitten karmaşığa, bilinen kavramlardan bilinmeyen kavramlara doğru mantıki bir sıra izleyecek biçimde düzenlenmelidir.

2- Öğrenmeye Etkin Katılım İlkesi: Programlı öğretim, programla öğrenci arasında devamlı bir etkileşimi gerektirmektedir. Program öğrenciye bir bilgi sunmakta ve sunulan bilginin öğrenilip öğrenilmediğini kontrol için soru yöneltilmektedir.

Öğrencinin kendisine sorulan bu sorulara cevap vermesi öğrencinin öğrenmeye etkin olarak katılmasını sağlamaktadır.

3- Sonuç Hakkında Anında Bilgi Alma İlkesi: Programlı öğretim yönteminde öğrenci kendisine verilen materyalde bir sonraki maddeye geçmeden önce bir önceki maddede kendisine yöneltilen soruya verdiği cevap hakkında bilgilendirilmektedir. Böylece öğrenci kendi kendini kontrol etme olanağını bulmakta ve anında düzeltme yapabilmektedir.

4- Bireysel Hıza Göre İlerleme İlkesi: Programlı öğretim yönteminde, her öğrenci zamanını kendi öğrenme hızına göre ayarlama olanağına sahiptir. Yani öğrenci gruba bağlı kalmamaktadır. Böylece, sınıf ortamında öğrenme-öğretme süreci bakımından farklı düzeylerde olan öğrenciler kendi zamanlarını kendileri ayarlamaktadırlar. Bu ilke programlı öğretim yönteminin üzerinde önemle durduğu ilkelerden birisidir.

5- Doğru Cevaplar İlkesi: Programlı öğretim yönteminde öğrenen bireyin büyük oranda doğru cevaplar vermesini sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır, ne olursa olsun hata veya başarısızlıktan kaçınılmalıdır, bunlar öğrenmeye engel olmaktadır.

Programlı öğretim, kudretini diğer öğretimde sık sık bulunmayan bu özelliklere borçludur. (Pipe, 1968, s:16; Hızal, 1982, s:31-32; Yaşar, 1988, s:23-25).

Programlı Öğretim Yönteminde Program Modelleri

Programlı öğretim materyallerinin düzenlenmesi ve sunulması için çeşitli program modelleri geliştirilmiştir. Bunlardan en çok bilinenleri "Doğrusal Program", "dallara Ayrılan Program" ve "Karma Program" modelidir.

Doğrusal Programlama Modeli

Doğrusal programlama modeli, Thorndike'in etki kanununun yeniden formüle edilişi olan "Pekiştirme" kuramına dayanır. Etki kanunu, bir durum-uyarıcı ile buna karşı gösterilen davranışın tepkinin bir başarı veya haz ile izlenmesi halinde kuvvetleneceğini belirtir. Bunun yanı sıra, Thorndike'nin araştırmaları,

başarılı ve doğru davranımların başarısız ve yanlış cevaplardan, düzeltilmiş dahi olsalar, gelecekteki öğrenme için daha etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmalardan hareket eden Skinner, pekiştirme teorisini ve hata yapmayı önleyecek bir öğrenme tekniği olarak doğrusal programları geliştirmiştir. (Külahçı, 1985, s:15; Leith ve Diğerleri, 1966, s:25) .

Doğrusal program modelinde programlı madde öğrenciye bilgi sunmakta, öğrenci de bu bilgiyi okuduktan sonra sorulan soruya cevap vermek durumundadır. Öğrencinin cevabı, öğrenme sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak kendisi tarafından inşa edildikten sonra madde içinde belirtilen uygun bir yere kaydedilmektedir. Bu modelde öğrenci, vermiş olduğu cevabın doğru olup olmadığına ilişkin anında bilgi almakta ve eğer verdiği cevap doğruysa, bir sonraki maddeye geçerek ilerlemektedir. Cevaplar, bir test olmayıp, öğrenmenin oluşup oluşmadığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Doğrusal programda, verdikleri cevap ne olursa olsun, bütün öğrenciler aynı yolu izlediklerinden programa "doğrusal" denilmektedir. Bu modelde her öğrenci kendi bireysel hızına göre ilerleme yaptığından çabuk öğrenen öğrenciler programı daha kısa sürede tamamlamaktadırlar. Doğrusal program modelinde öğrenci, hata yaptığı zaman sadece kendisine doğru cevap gösterilmekte, tepkisini düzeltmesi için başka bir önlem alınmamaktadır. (Pipe, 1968, s:19-21; Hızal, 1982, s:33-34; Yaşar, 1988,s:26)

Doğrusal programlamada esas alınan öğrenme, şartlandırma modelidir. Öğrenme, istenilen davranışın meydana getirilmesini temin ve bunu ödüllendirmek suretiyle oluşturulmaya çalışılmaktadır. Program gereçleri, öğrencinin öğrenilecek içerik olarak

tanımlanan davranışları kazanması için desenlenmelidir. İçerik, madde veya çerçeve adı verilen, birbirine bağlı küçük adımlar şeklinde takdim edilmektedir. Öğrenci her maddedeki davranışı kazandıkça ödüllendirilmektedir. Öğrencinin cevabı, öğrenme sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Öğrenci, kendi cevabını kendisi inşa etmektedir. Programın görevi, oluşturduğu kabul edilen cevapları kazanmasını temin etmektedir. Çok kısa adımlar ve kolay sorulara yönelten ipucu ve ayrıntılı açıklama, programın temel niteliği durumundadır. Bu programlama tarzı, şartlandırma modelinin eğitsel maksatlarla kullanılmaya uygun olduğu varsayımına dayanmakta ve kullanılan teknikler bu modelden çıkartılmaktadır. (Alkan, 1977, s:259).

Skinner'e göre cevabı güçlendirme programlamanın temel taşıdır. Zira istenen cevap buna göre biçimlenmektedir.

Otomatik öğretimde ipucu niteliğindeki bilgilerin giderek azaltılması bir tekniktir.

Skinner öğretimde küçük basamakların ve birleştirici araçların kullanılmasını salık vermektedir. Çünkü ona göre öğretim davranışın yeni bir uyarıcıya geçirilmesidir. (Stoluraw, 1962, s:98).

Programlı öğretim süreci içinde öğrenci birçok küçük uyarıcı-tepki adımlarından geçirilmektedir. Yani öğrenciye;

- a) Bilgiler küçük adımlar halinde verilmekte,
- b) Her adımda öğrencinin etkin tepkide bulunması sağlanmakta,
- c) Sonuçlar hemen bildirilerek geri besleme sağlanmakta,
- d) Öğrenci hızını kendisi tayin etmekte,

e) Sorular, doğru cevaplandırılacak şekilde düzenlenmektedir.

Dallara Ayrılan Program Modeli

Doğrusal programlama, öğrenme prensiplerine dayalı olarak geliştirilmesine karşın, dallara ayrılan program, öğretme prensibine dayanır. Bu modelin öncüsü olan Crowder, öğretimin bir iletişim süreci olduğunu savunmakta ve öğrenmeyi birkaç genelleme ile halledilemeyecek kadar ince ve değişebilir bir süreç olarak görmektedir. Dolayısıyla dikkati, öğretmen (yani programcı) ve öğrenci arasındaki iletişimin geliştirilmesi üzerinde toplamaktadır. Crowder'e göre istenen bir sonuca emin olarak ulaşmak için bu sonucu sağlayacak araçlara sahip olunmalı ve bu saptamaya dayanarak gerekli tedbirler alınmalıdır. (Külahçı, 1985, s:16 ; Pipe, 1968, s:22), Crowder, böyle yanılmayan süreçlerin elde edilebileceğine inanmadığı için sonuca ulaşıldığını saptayacak araçlara güvenmektedir.

Dallara ayrılan program modelinde öğrenciye kazandırılacak içerik maddeler halinde sunulmaktadır. Bu maddeler bilgi, bilginin öğrenilip öğrenilmediğine ilişkin soru ve soruya ilişkin cevap seçeneği öğelerinden oluşmaktadır. Öğrenci önce sunulan bilgiyi okumakta, sonra bu bilgiye ilişkin olarak kendisine soru yöneltilmektedir. Öğrenci sorunun cevabını aynı madde içinde seçenekler halinde verilmiş cevaplardan birini seçerek vermek durumundadır. Yapılan cevap seçimine göre öğrenci farklı yönlere gönderilmekte ve burada kendisine yapmış olduğu cevap seçimi

hakkında bilgi verilmektedir. Eğer verilmiş olan cevap doğru ise, bu durum kendisine uygun bir ifadeyle bildirilmekte ve yeni bilgi bu bilgiye ilişkin yeni soru yöneltilmektedir. Eğer öğrencinin seçmiş olduğu cevap seçeneği yanlış ise, niçin yanlışlık yaptığı hakkında kendisine bilgi verilmekte ve yine baş tarafa gönderilip aynı yeri dikkatle okuması ve yeniden cevap vermesi istenmektedir.

Dallara ayrılan program modelinde maddelere yöneltilen sorulara sürekli olarak doğru cevap verebilen öğrencinin ilerlemesi doğrusal programdaki gibi olmaktadır. Cevap seçmedeki yanlış nedeniyle öğrenci programda farklı yönlere yöneltilmekte ve bu nedenle programa "dallara ayrılan program" denilmektedir. Bu modelde de her öğrenci kendi bireysel hızına göre ilerlemektedir. Verilen cevaplar arasında doğru olanın seçilmesi yönünde uğraş gösterilmesi nedeniyle bu program modeline bazen "çoktan seçmeli program" da denilmektedir. (Hızal, 1982, s:34).

Crowder'e göre, bir programda öğretme düzeni öğrencilerin öğrenme davranışlarındaki bireysel farkları dikkate alacak şekilde esnek olmalıdır. Buna göre geliştirilecek öğretim düzeninde ise çeşitli öğretim maddeleri ve basamakları ile çeşitli basamak serileri yer almalıdır. Böylece öğrenci, programda kabiliyetine uygun seriyi seçerek onun üzerinde çalışır. (Alkan, 1977, s:258).

Dallara ayrılan programda öğrencinin ilerlemesi ve kontrolü, seçenekli sorularla sağlanmaktadır. Bu model, hataları teşhis etmek ve düzeltmek amacıyla geliştirildiğinden seçenekli sorular programda önemli yer tutmaktadır. Crowder'a göre hataları elimine etmek pratik değildir; çünkü kabiliyet ve bilgiden do-

layı öğrenciler arasında meydana gelen bireysel farklılıklar önlenemeyecektir. Bu durumda hataları önlemek için materyalin çok küçük parçalara ayrılması ve çok basit soruların sorulması gerekecektir. Bu da ileri düzeydeki öğrenciler için hem sıkıcı, hem de zaman kaybı olacaktır. Buna karşın seçenekli sorular yolu ile çabuk öğrenen öğrenciler sadece programlı maddeleri okumakla yetineceklerinden daha hızlı ilerleyecek, ağır öğrenenler için de yan programlar ile açıklarını kapatma şansını bulabileceklerdir. Bu nedenle, dallara ayrılan program modeli daha esnek bir yapıya sahip olacaktır. (Külahçı, 1985, s:16).

Doğrusal ve dallara ayrılan program modelleri arasında göze çarpan ayrılık maddelerin hacminde gözükmektedir. Doğrusal program modelinde maddeler çok küçüktür. Doğrusal program modeli ile dallara ayrılan program modeli arasındaki diğer bir ayrılık cevap verme biçiminde ortaya çıkmaktadır. Doğrusal programda hazır cevaplardan uygun olanı seçilmektedir. Doğru cevapların yerleri bakımından da program modelleri arasında ayrılık vardır. Doğrusal programda cevap ya soru ile aynı sayfada olup, bir başka maddenin uygun bir yerindedir veya soru ayrı sayfadadır. Dallara ayrılan program modelinde ise maddelerin ve cevapların sırası karıştırılmıştır. Bu karışıklığı ifade etmek için programın yazıldığı kitaba "karışık-düzensiz" kitap ismi verilmektedir. (Hızal, 1982, s:33-34-35).

Karma Program Modeli

Yaşar'ın Romiszowski'den ( ) aktardığına göre, karma program modeli, doğrusal program modeli ile dallara ayrılan program modelinin birarada kullanılabileceği görüşünden ortaya çıkmıştır.

Bu programda her madde için, en uygun düşen program modeli tercih edilmektedir (1988, s:29). Bu yüzden karma program, öğretilecek materyalin özelliğine uygun daha esnek programların geliştirilmesine olanak tanımaktadır. (Külahçı, 1985, s: 18; Yaşar, 1988, s:29).

Programlı Öğretim Yönteminde Program Hazırlama

Program hazırlama çalışmaları üç ana aşamada gerçekleştirilir. Bu aşamalar; a) Hazırlık, b) Yazma, c) Deneme (sınama). (Pipe, 1968, s:26).

Hazırlık aşaması, programlanacak konunun seçilmesi ile başlamaktadır. Bu aşamada yapılacak ikinci iş, programın uygulanacağı öğrenci grubunun tanınmasıdır. Hazırlık aşamasında yapılacak çalışmaların en önemlisi amaçların tanımlanmasıdır. Programcı, program yazmaya başlamadan önce, programlı öğretim yöntemiyle gerçekleştirilecek öğrenme sonucunda öğrencilerin ne gibi bilgi ve becerilere sahip olacaklarını kesin ve açık olarak bilmek zorundadır. Amaçlar, öğrenme sonunda kazanılması umulan çıkış davranışlarıdır. Öğrencilerin saptanan amaçlara ulaşip ulaşmadıklarını kontrol etmek amacı ile hazırlanan sınıt test amaçlarının hazırlanmasından sonra yapılacak bir diğer önemli çalışmadır (Hızal, 1982, s:35-36).

Hazırlık aşamasında yapılması gereken son çalışma, programlanacak içeriğin analize tabi tutulması ve bu analiz ile ortaya çıkan öğelerin belli tekniklere göre düzenlenmesidir. Bu

tekniklerden en çok bilinenleri kural-örnek (ruleg), örnek-kural (egrule) ve davranışsal analiz teknikleridir. Kural-örnek tekniği, önce kuralın, daha sonra kuralla ilgili örneklerin verilmesini gerektirmektedir. Kural-örnek tekniğinde her programlı madde, bir kural ya da örnek verilerek oluşturulmaktadır. Örnek-kural tekniğine göre yapılan programlamada ise, kural-örnek tekniğindeki uygulamanın aksine, önce örnek verilmekte daha sonra da kural sunulmaktadır (Yaşar, 1988, s:31).

Davranış analizi tekniğinde, program içeriğini oluşturan kavramlar en ayrıntılı şekilde analiz edilmektedir. Bu teknikle programlanacak konuya ilişkin içerik ilk önce beş ile yirmi anahtar kavramla sınırlanmakta, her anahtar kavram kırmızı bir karta kaydedilip sıraya konmaktadır. Daha sonra her kırmızı kart tekrar ele alınmakta, her karttaki kavramın içerdiği diğer kavramlar sarı kartlar üzerine yazılıp sıraya konulmakta, sarı kartlar tekrar ele alınıp, herbir kavramın içerdiği alt kavramlar mavi kartlar üzerine geçirilmektedir. Bu mavi kartlar üzerindeki kavramlar programlanacak içeriğin atomlarını oluşturan en küçük kavramlardır. Bu şekilde düzenlenen kavramların programlı materyalde izleyeceği yol doğal olarak en basit kavramlardan en karmaşık kavramlara doğru bir yol izlemektedir. (Hızal, 1982, s:37).

Hazırlık aşamasında yapılacak en son iş programlanacak olan konunun hangi program modeline göre yazılacağına kararlaştırılmasıdır. (Hızal, 1982, s:38).

Hazırlık aşamasındaki işlemler tamamlandıktan sonra programlı öğretim materyalinin yazılmasına geçilmektedir. Program yazımına tanıtma yazısıyla başlanmalıdır. Tanıtma yazısı,

hazırlanan programın kimlere yönelik olduğunu, programı kullanırken nelere dikkat edilmesi gerektiğini açıklamaktadır. Programlı maddeler yazılırken kullanılacak dil, programlı materyalin uygulanacağı öğrenciler için açık ve anlaşılır olmalıdır.

Yaşar'ın Klaus'dan aktardığına göre, program hazırlanırken uyulması gereken kurallar şunlardır:

- a) Programlı maddeler öğrencinin öğrenme sürecine etkin katılımını sağlayacak biçimde düzenlenmelidir.
- b) Her madde uygun ipucu vermelidir.
- c) Madde uygun bir bağlam içinde düzgün bir ifade ile sunulmalıdır.
- d) Bilgiler küçük adımlarla sunulmalıdır.
- e) Programcı konuya hakim olmalı ancak, fazla ayrıntıya girmeksizin ilgili konunun öğretimini yapmalıdır.
- f) Programlı maddeler ilgili cevabı çağrıştıracak biçimde düzenlenmelidir.
- g) Her maddede yalnızca bir gerçeğin sunulmasına özen gösterilmelidir (1988, s:33).

Programlı öğretimde hazırlık ve yazma aşamaları tamamlandıktan sonra programın taslak olarak yazılması gerçekleştirilir. Sıra deneme aşamasına gelmiştir. Programdaki aksayan yönlerin belirlenmesi ve eksikliklerin giderilmesi için hazırlanan programlı materyalin önce öğrenciler üzerinde denenmesi gerekmektedir. Bu deneme sonucunda öğrencilerden sözlü ve yazılı olarak alınan görüşler ışığında ya programa yeni maddeler eklenmekte ya da eksik maddeler düzeltilmektedir. Programlı materyal üzerinde gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, materyal 10-15 ki-

şilik başka bir öğrenci grubu üzerinde tekrar denenmekte, deneme sonrasında program tekrar gözden geçirilerek, son inceleme için konu uzmanına verilmektedir. Uzmanın incelemesinden sonra programlı materyal uygulamaya hazır hale gelmektedir (Hızal, 1982, s:39; Yaşar, 1988, s:34)•

Programlı Öğretim Yönteminin Yararları

Programlı öğretim programlı ders kitaplarıyla veya öğretim makineleriyle uygulanan bir öğretim metodudur. Çeşitli araçlarla uygulanan programlı öğretim öğrenme sürecinde şu yararları sağlar:

- a) Yorucu alıştırmalar üzerinde zaman ve enerji kaybedilmesine engel olur.
- b) Hazırlanmamış öğrenci üzerinde zaman kaybettirmez.
- c) Anlaşılmayan kısımların kolayca keşfedilmesini sağlar.
- d) Öğrenme süresini ortalama olarak %50 kadar kısaltır.
- e) Geleneksel öğretimde %20 olan öğrencinin derslerle ilgilenme ve katılma süresini hemen hemen %100'e çıkartır.
- f) Öğrenci başarısını arttırır.
- g) Öğrencilerin özel sorunlarını azaltır.
- h) Bireysel farkları iyice ortaya çıkarır.
- ı) Öğrencinin moralini ve ilgisini arttırır.
- i) Öğrenciye bireysel yeteneklerine göre ilerleme olanağı verir.

- j) Çeşitli nedenlerle birkaç gün okula gelemeyen öğrencilere kendi kendine çalışarak arkadaşlarına yetişme olanağı sağlar.
- k) En karmaşık konuları en etkin biçimde öğretebilir.
- l) Öğrenciyi çok iyi güdüler.
- m) Öğrencinin heyecan sorununu halleder.
- n) Ev ödevine ihtiyaç duymaz.
- o) Öğrenme sırasında soruları cevaplandırırken kopya çekmeyi önler.
- ö) Verilen cevapların doğru olup olmadığını derhal bildirir.
- p) Ayrıca sınav yapmaya ihtiyaç duymaz. (Foltz, 1964,s:70).

Programlı Öğretim Yönteminin Sınırlılıkları

- 1- Bütün disiplinlerin programlanması kolay olmamaktadır.
- 2- Fazla parçalanma nedeniyle bireyin senteze gitmesini engellemektedir.
- 3- Bireyler arasındaki etkileşimi azaltmaktadır.
- 4- Araçlar pahalı olmakta, istenilen eleman bulunamamaktadır.
- 5- Materyal hazırlanırken öğrenci gözönüne alınmamaktadır.
- 6- Gereksinimlere yanıt verecek değişik programların hazırlanmamış olması programın mevcut eğitim düzenine uygulanmasını güçleştirmektedir.

Programlı Öğretime İlişkin
Araştırma Bulguları

Programlı öğretim yönteminin etkenliğine ilişkin pek çok araştırma yapılmıştır. Schramm, yapılan 36 araştırmadan 18'inde geleneksel öğretimle programlı öğretim arasında fark bulunmadığını, 17'sinde ise programlı öğretimin daha etkili olduğunu, birinde ise geleneksel öğretimin daha başarılı çıktığını ifade etmektedir. Porter'in ikinci ve altıncı sınıflar düzeyinde imla konularını öğretmek için yaptığı araştırmada, programlı öğretimle öğrenen deneklerin anlamlı derecede daha yüksek başarı gösterdikleri görülmüştür. Klaus ve Lumsdaine'nin lise düzeyinde fizik öğretiminde, programlı öğretim ile diğer yöntemleri karşılaştırmak amacıyla yaptıkları araştırmalar programlı öğretimin lehine çıkmıştır (Leslie, 1967, s:116-117).

Programlı öğretime ilişkin Türkiye'de şimdiye kadar ancak beş kaynak Türçeye çevrilmiştir. Bunlar; Pipe'nin "Pratik Programlama", Mager'in "Öğretim Amaçlarının Hazırlanması", Pocztar'ın "Programlı Öğretim", Popham ve Baker'in "Eğitim Durumlarının Saptanması" ve Yeamans'ın "Eğitimde Projeksiyon Makinaları" adlı yapıtlarıdır. Yeamans'ın "Eğitimde Projeksiyon Makinaları" adlı yapıtı, ilk resimli doğrusal programlama materyali olması bakımından ilgi çekicidir (Yeamans, 1987).

Türkiye'de Hızal, ortaokul birinci sınıf düzeyinde matematik öğretiminde programlı öğretim yönteminin etkenliği üzerine bir araştırma yapmıştır. Öntest-sontest kontrol gruplu model kullanılarak gerçekleştirilen bu araştırmada, programlı öğre-

tim yöntemiyle ders gören deneklerin geleneksel yöntemle öğrenenlere göre anlamlı derecede başarılı oldukları ortaya çıkmıştır. (1982, s:86).

Yine Türkiye'de Yaşar, Anadolu Lisesi Hazırlık Sınıfı düzeyinde yabancı dil öğretiminde programlı öğretim yönteminin etkililiği üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın sonucunda, programlı öğretimin yabancı dilde sözcüklerin öğretilmesinde etkili olduğunu, ancak dilbilgisi becerisi ile genel dil başarısının kazandırılmasında programlı öğretim yönetimi ile geleneksel yöntem arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır (1989, s.24).

Özden ise, lise I.sınıf düzeyinde Coğrafya öğretiminde programlı öğretim yönteminin etkililiği üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda programlı öğretim yöntemiyle ders gören deneklerin geleneksel yöntemle öğrenenlere göre anlamlı derecede başarılı oldukları ortaya çıkmıştır (1988, s.).

İlgili literatür incelendiğinde, programlı öğretim yönteminin değişik yönlerine ilişkin bulgular şöyle özetlenebilir:

- * Programlı öğretim her düzeydeki bireylerin eğitiminde etken bir yöntemdir.
- * Programlı öğretim belirli disiplinlerin öğretiminde etken bir yöntemdir.
- * Programlı öğretim hizmetöncesi ve hizmetiçi eğitiminde etkenlikle kullanılmaktadır.
- * Programlı öğretim yönteminin en fazla uygulandığı öğretim kademesi ortaöğretimdir.
- * Programlı öğretim yönteminin öğretmen sorununa önemli katkısı vardır.

- * Programlı öğretim yöntemi en az geleneksel yöntemler kadar etkindir. Bu yöntemle elde edilen bilgiler daha kalıcı olabilmektedir.
- * Programlı öğretim yöntemi diğer geleneksel yöntemlere oranla öğrenme zamanından da ekonomi sağlar.
- * Öğretmenler programlı öğretim yöntemini kullanmada isteklidirler.
- * Öğrenciler programlı materyalin öğretmenle kullanılmasını istemektedirler.
- * Öğrenme açısından daha az maddeden oluşan programlar daha çok sayıda maddeden oluşan programlardan daha etkilidir (Hızal, 1982, s:43-46).

Türkçe dilbilgisi öğretiminde daha verimli bir öğretme-öğrenme ortamının oluşturulması ve daha işlevsel eğitim programlarının geliştirilebilmesi için, öğretim yöntemlerinin etkililik derecelerini inceleyen deneysel araştırma bulgularına gereksinim duyulmaktadır. Bu araştırma da, bu gereksinmeden kaynaklanmış olup, problemi şöyle ifade edilmiştir:

Problem Cümlesi

Programlı öğretim yöntemi ile geleneksel öğretim yöntemi kıyaslandığında öğrencinin Türkçeyi kullanma becerisi bakımından hangisi daha etkilidir?

Alt Problemler

Araştırmanın genel olarak ifade edilen problemine çözüm getirmek amacıyla şu alt problemlere cevap aranmıştır.

1- Programlı öğretim yöntemi uygulanarak gerçekleştirilen Türkçe Dilbilgisi öğretimiyle geleneksel öğretim yöntemi uygulanarak gerçekleştirilen Türkçe Dilbilgisi arasında öğrenci başarısı bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

2- Programlı öğretim yöntemi uygulanarak gerçekleştirilen Türkçe Dilbilgisi öğretimiyle geleneksel öğretim yöntemi uygulanarak gerçekleştirilen Türkçe Dilbilgisi öğretimi arasında öğrenmenin kalıcılığı bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

Önem

Deneysel nitelikteki bu araştırma, eğitim teknolojisinde bir uygulama biçimi olan programlı öğretim yönteminin ülkemizde Türkçe Dilbilgisi öğretiminde kullanılıp kullanılmayacağını göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca, sonuç ve önerileri itibarıyla araştırmanın ülkemizde daha etkin ve verimli bir Türkçe Dilbilgisi öğretiminin oluşturulmasına katkıda bulunacağı, programlı öğretim yöntemine ilişkin olarak yapılacak araştırmalarda, araştırmalara ışık tutacağı umulmaktadır.

Denenceler

Araştırmanın denenceleri aşağıdaki gibi saptanmıştır:

1- Orta 1 düzeyinde Türkçe Dilbilgisi öğretiminde, programlı öğretim yöntemiyle gerçekleştirilen öğretim: geleneksel öğretim yöntemi

uygulanarak gerçekleştirilen öğretimden daha etkilidir.

2- Orta 1 düzeyinde Türkçe Dilbilgisi öğretiminde, programlı öğretim yöntemiyle gerçekleştirilen öğretim; geleneksel öğretim yöntemi uygulanarak gerçekleştirilen öğretimden daha kalıcıdır.

Sayıtlılar

Araştırmanın sayıtlıları aşağıdaki gibi saptanmıştır:

1- Araştırmayı uygulayan öğretmen, araştırmacının kendisine ilettiği yönergeye aynen uymuştur.

2- Araştırma konusu ile ilgili olarak başvuru uzmanların görüşleri doğrudur.

3- Araştırmanın yürütülmesinde yardımcı olan öğretmen her iki grupta da farklı ve yanlış davranışlarda bulunmamıştır.

4- Deneme ve kontrol gruplarının başarılarını değerlendirme de başvuru araçlar geçerli ve güvenilirlerdir.

Sınırlılıklar

1- Bu araştırma; A.Birkan - S.Aykun - İ.İleri - R.Gökyayla tarafından yazılan orta dereceli okullarda dilbilgisi dersinde okutulan "Ortaokullarda Dilbilgisi Dersleri 6" isimli kitabın "İsim" ünitesi ile sınırlıdır.

2- Araştırmaya ilişkin çalışmalara 1988-1989 öğretim yılı bahar döneminde başlanmış, uygulama çalışmaları ise 1989-1990 öğretim yılı güz döneminde tamamlanmıştır.

3- Araştırma, 1989-1990 öğretim yılında Tepebaşı Ortaokulu'nda Orta I sınıfında öğrenim gören toplam 58 öğrenci ile sınırlıdır.

Fenimler

Eğitim: İnsan davranışlarında belli amaçlara göre değişiklik oluşturulmasıdır. (Fidan, 1986, s:3).

Öğretim: Bireyde davranış değişikliğini oluşturmak amacıyla yapılan faaliyetlerin tümü (Çilenti, 1984, s:13).

Öğrenme: Yaşantı ürünü ve az çok kalıcı izli davranış değişikliği. (Oğuzhan, 1981,s:118).

Eğitim Teknolojisi: Davranış bilimlerinin iletişim ve öğrenmeyle ilgili verilerine dayalı olarak, eğitimle ilgili ulaşılabılır insangücünü ve insangücü dışı kaynakları uygun yöntem ve tekniklerle akıllıca ve ustaca kullanıp sonuçları değerlendiren bireyleri, eğitimin özel amaçlarına ulaştırma yollarını inceleyen bilim dalı. (Çilenti, 1984, s:29).

Programlı Öğretim: Bir öğrencinin davranışsal amaçlara ulaşmasına yardım etmek üzere deneysel olarak geliştirilmiş öğrenme tekniklerinin sistematik olarak uygulanmasıyla desenlenmiş bir süreçtir. (Alkan, 1977, s:246).

Geleneksel Öğretim: Öğretmenin düz anlatım yönteminden başka hiç bir yöntem, yazı tahtasından başka hiç bir görsel aracı kullanmadan yaptığı öğretim.

Deney Grubu: Programlı öğretim materyalinin hazırlanarak öğretimin yapıldığı grup.

Kontrol Grubu: Geleneksel öğretim yöntemi uygulanarak öğretimin yapıldığı grup.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ile toplanan verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler açıklanmaktadır.

Araştırma Modeli

Türkçe Dilbilgisi öğretiminde, Programlı öğretim yönteminin etkililiğini ölçmeye yönelik olarak yapılan bu araştırma, gerçek deneme modellerinden Öntest-Sontest kontrol gruplu modele göre desenlenmiş ve deneysel olarak alanda gerçekleştirilmiştir.

Öntest-Sontest kontrol gruplu modelde, yansız atama ile oluşturulmuş iki grup bulunur. Bunlardan biri deney, diğeri kontrol grubu olarak kullanılır. Her iki grupta da deney öncesi ve deney sonrası ölçmeler yapılır. (Karasar, 1986, s:102).

Araştırmada kullanılan öntest-sontest kontrol gruplu modelin simgesel görünümü aşağıdaki gibidir:

G_1	R	O_1	X	O_3
G_2	R	O_2		O_4

Tablodaki simgelerin anlamları aşağıdaki gibidir.

G_1 = Deney Grubu

G_2 = Kontrol Grubu

R = Grupların Oluşturulmasındaki Yansızlık

X = Bağımsız Değişken (Bu araştırmanın bağımsız değişkeni programlı öğretimdir)

O = Ölçme

Evren ve Örneklem

Deneysel nitelikteki bu araştırmanın evrenini Eskişehir Tepebaşı Ortaokulu, araştırmanın örneklemini ise 1989-1990 öğretim yılında Tepebaşı Ortaokulu I/A ve I/F sınıflarına devam eden öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırma için Tepebaşı Ortaokulunun seçilmesinin nedeni bu okulun sosyo-ekonomik düzey bakımından birbirine yakın ailelerin çocuklarının devam ettiği bir okul olmasıdır. Bu okula daha çok işçi ve memur ailelerinin çocukları devam etmektedir.

Araştırmada, öğretmen faktörünün eşit olması düşüncesiyle deneklerin bulunduğu sınıflar aynı öğretmenin okuttuğu şubeler arasından seçilmiştir. Araştırmanın gerçekleştirildiği okulda sadece I/A ve I/F şubelerinde aynı öğretmen ders vermektedir. Bu nedenle yansız atama yöntemiyle I/A sınıfı deney, I/F sınıfı ise kontrol grubu olarak belirlenmiştir.

Programlı Materyalin Hazırlanması

Programlı öğretim yöntemine göre materyalin hazırlanması, 1) Hazırlık, 2) Yazma, 3) Deneme olmak üzere üç ana aşamada gerçekleştirilir (Hızal, 1982, s:69).

Bu araştırmada kullanılan programlı materyalin hazırlanmasında da bu ilkeye uyulmuştur. Aşağıda her aşamada gerçekleştirilen etkinlikler açıklanmıştır.

1) Hazırlık

Öğrencilerin özellikle dilbilgisi derslerine karşı istekli olmamaları, dilbilgisi dersinin programlı öğretim yöntemi ile sunulmasının daha etkili olacağı düşüncesini doğurmuştur.

İlk iş olarak programlanacak ünitenin seçimi yapılmıştır. Ünite olarak "İsim" ünitesi seçilmiştir. Araştırmanın yapılacağı okulda görevli Türkçe öğretmenleri ile yapılan görüşmede, öğretmenler ilköğretim süresince isim ünitesinin işlenmesine rağmen, öğrencilerin isim ünitesini öğrenmede güçlük çektiklerini belirtmişlerdir. Programlanacak ünitenin seçilmesi sırasında 1989-1990 öğretim yılında orta birinci sınıf Türkçe dersi yıllık planı sağlanarak bu planda birinci dönemde işlenecek üniteler incelenmiştir. "İsim" ünitesinin programlanması kararlaştırılarak ünitenin davranış analizi yapılmış ve ünitedeki hedef ve hedef davranışlar belirlenmiştir. (Ek-2)

Hedefler belirlendikten sonra, hem öntest hem de sontest olarak kullanılan olan sınama aracı hazırlanmıştır. Sınama aracı belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını saptamak için geliştirilmiştir. (Ek-3)

Programlı materyalin gerçekleştirilmesinde "Doğrusal Program Modeli" benimsenmiştir. Geleneksel öğretim yöntemine alışmış öğrencilerin, değişik bir öğretim yöntemi olarak programlı öğretim ile karşılaştıklarında doğrusal program modeline daha kolay uyum sağlayacağı düşünülmüştür. Bunun yanısıra bu modelde materyal hazırlamanın daha kolay olacağı düşüncesi, bu modelin seçilmesinde etkin olmuştur.

2) Yazma

Programlı öğretim materyalinin hazırlanmasında ikinci basamak yazma aşamasıdır. Yazma aşamasına programlı materyalin nasıl kullanılacağına ilişkin bir açıklama yazısı ile başlanmıştır. Bu açıklamada yöntem kısaca tanıtılarak, materyalden etkili bir şekilde nasıl yararlanılacağı belirtilmiştir.

Programda içerik programlı maddeler halinde öğrenciye sunulmuştur. İçeriğin programlanmasında genellikle kural-örnek(ruleg) tekniğinden yararlanılmıştır. Bu teknikte her programlı madde çok az bilgi, bilgiyi pekiştirici örnek ve bilginin öğrenilip öğrenilmediğini kontrol etmek için bir soru bulunur. Öğrencinin ne yapması gerektiğini belirten yönergeden sonra bir sonraki sorunun doğru cevabı bildirilmiştir. Materyal hazırlanırken kullanılan dilin anlaşılır olmasına, bilgiyi pekiştirici örneklerin öğrencilerin daha önceden bildiği konulardan seçilmesine dikkat edilmiştir.

Ayrıca bilginin daha iyi kavranmasına olanak vermek için zaman zaman alıştırmalara yer verilmiştir. İçeriğin sunulmasında kontrol grubundaki öğrencilerin izlediği kitaba bağlı kalınmıştır. İçerik 50 madde halinde öğrencilere sunulmuştur.

Hazırlanan programlı materyal konu uzmanının incelemesine sunulmuştur. Konu uzmanının eleştirileri doğrultusunda programlı materyal yeniden düzenlenmiştir. Daha sonra materyal araştırmanın gerçekleştirildiği ve diğer okullardaki Türkçe öğretmenlerinin görüşlerine sunulmuştur. Bu öğretmenler materyali, bilgilerin doğruluğu, bilgilerin veriliş sırası ve anlatım dilinin uygunluğu bakımından incelemişlerdir. İnceleme sonunda getirilen öneriler ışığında ilk taslak oluşturulmuştur.

3) Deneme

Programlı materyalin hazırlanmasında üçüncü basamak olan deneme aşamasını gerçekleştirmek için materyal araştırmanın yapılacağı okul dışında başka bir okulda yansız atama yolu ile seçilen 12 öğrenci üzerinde denenmiştir. Daha sonra bu 12 öğrenciden, materyalin dili, anlatım sırası ve örnekleri hakkında görüşleri alınmıştır. Bu görüşlerin doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak materyal tekrar aynı öğrencilere uygulanmıştır.

Denekler 50 soruyu 45 dakikada tamamlamışlardır. Daha sonra materyal daktilo ile yazılarak teksir yöntemiyle çoğaltılmış ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Sınama Aracı

Deneysel olarak gerçekleştirilen bu araştırmada öntest ve sontest olarak kullanılmak üzere sınama aracı hazırlanmıştır. "İsim" ünitesinin davranış analizi ile belirlenen hedeflere öğrencilerin ne ölçüde ulaştığını belirlemek amacıyla 30 maddelik bir test hazırlanmıştır.

Deney ve kontrol gruplarının öntest, sontest ve kalıcılık testi puanlarını elde etmek amacıyla hazırlanan bu ölçme aracının kapsam geçerliğine ilişkin olarak uzman görüşüne başvurulmuş ve şu sonuçlar elde edilmiştir.

1- Sınama aracındaki her maddenin orta I.sınıf Türkçe Dilbilgisi dersi "İsim" ünitesiyle ilişkilidir.

2- Sınama aracı "İsim" ünitesindeki hedef davranışlarını kapsamaktadır.

3- Sınama aracındaki maddelerin genel olarak açık seçik ve anlaşılır olduğu sonucuna varılmıştır.

Sınama aracının güvenilirliğine ilişkin olarak yapılan çalışmada, sınama aracı uygulandıktan sonra bir testin iki eşdeğer yarıya bölünmesi yöntemiyle önce yarı testin güvenilirliği hesaplanmış, daha sonra Spearman-Brown formülünden yararlanılarak testin bütününe güvenilirliği hesaplanmış ve testin güvenilirlik katsayısı 0.63 olarak bulunmuştur.

Öğretimde Yararlanılan Kaynaklar

Deneysel olarak alanda gerçekleştirilen bu araştırmada öğretiminin gerçekleştirilmesinde programlı materyal, ders kitabı ve öğretmen olmak üzere üç kaynaktan yararlanılmıştır.

Programlı Materyal

Teksir yöntemi ile çoğaltılan programlı ünite 21X30 cm. boyutunda ve 21 sayfadan oluşmaktadır. Kitapçığın ilk iki sayfası materyalin nasıl kullanılacağına ilişkin açıklamaya ayrılmıştır. 50 programlı maddeden oluşan kitapçık deney grubu öğrenci-

lerine dağıtılmıştır. Ayrıca hazırlanan kitapçığın içinde öğrencilerin bu ünitenin işlenmesinden sonra kazanmaları gereken davranışlar belirtilmiştir. Öğrencilere programlı materyal dışında cevap gizleyici olarak 7X16cm. boyutunda kartonlar dağıtılmıştır. Programlı maddeler halinde hazırlanan materyalde, her maddede bir miktar bilgi sunulmakta, bilgiyi pekiştirici bir örnek verilmekte, daha sonra ise öğrencinin eksik bırakılan bir cümleyi tamamlamaları istenmektedir. (Ek-4)

Daha sonra ise öğrenci için bir yönerge bulunmaktadır. Öğrenci verdiği cevap ile bir sonraki maddenin sol üst köşesine yazılmış olan doğru cevabı karşılaştırmakta, verdiği cevap doğru ise bir sonraki maddeye geçmekte, eğer verdiği cevap yanlış ise bilgiyi yeniden okumakta ve soruyu tekrar cevaplamaktadır.

Ders Kitabı

Kontrol grubunun okuduğu "Ortaokullarda Dilbilgisi Dersleri 6" isimli kitap; Abdullah Birkan - Saffet Aykun - İlhan İleri-Recep Gökyayla tarafından yazılmış ve Ders Kitapları Anonim Şirketi tarafından 1989 yılında basılmıştır. Kitap 159 sayfadan oluşmaktadır. Araştırmacı tarafından "Programlı Öğretim Materyali" haline getirilen "İSİM" ünitesi adı geçen kitapta 6 sayfadan oluşmaktadır.

Öğretmen

Araştırmaya katılan öğretmen 1980 yılında İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü Türkçe bölümünden mezun olmuş, 1986 yılına kadar İzmir'de görev yapmıştır. İçel Hizmetiçi Eğitim Merkezinde dört

aylık hizmetiçi eğitim programına katılmış ve sertifika almıştır. 1986 yılından bu yana da Eskişehir Tepebaşı Ortaokulu'nda görev yapmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmene, araştırma konusu ve araştırmanın nasıl yürütüleceğine ilişkin bilgilendirilerek programlı öğretim konusunda aydınlatılmıştır.

Uygulama

Araştırmanın deneysel olarak gerçekleştirilebilmesi için gerekli izinler alındıktan sonra, araştırmanın uygulamasına geçilmiştir. Uygulama Eskişehir Tepebaşı Ortaokulu'nda 1989-1990 öğretim yılında Aralık ayının ikinci haftasında gerçekleştirilmiştir.

Ünitenin işlenmesinden önce öntest ve sontest olarak hazırlanan sınav aracı, öntest olarak öğrencilere uygulanmıştır. Öntest uygulaması sırasında deney grubunda 29 kişi olması nedeniyle kontrol grubu kapsamına da 29 kişi alınmıştır.

Ünitenin işlenmesinden önce öğrencilere verilen öntest öğrencilerin giriş düzeylerini saptamak için uygulanmıştır. Kontrol ve deney gruplarına uygulanan öntestten sonra ünite, araştırmaya katılan öğretmen tarafından kontrol grubunda geleneksel öğretim yöntemiyle, deney grubunda ise programlı öğretim yöntemiyle işlenmiştir. Ünitenin işlenmesi tamamlandıktan sonra her iki gruba da sontest uygulanmıştır.

Uygulamanın nasıl gerçekleştirildiği, kısaca şu şekilde açıklanabilir :

Uygulamaya kontrol grubunda öntestin verilmesi ile başlanmış, daha sonra araştırmaya katılan öğretmen geleneksel öğretim yöntemiyle üniteyi işleme başlamıştır. Öğretmen dersin işlenişi sırasında daha önce adı geçen ders kitabını ve seyrek olarak da yazı tahtasını kullanmış, ünitenin işlenişi sırasında öğrencilere ünite ile ilgili örnek cümleler vermiştir. Ayrıca öğrencilerin ünite ile ilgili olarak kendisine yönelttiği soruları cevaplandırmıştır. Kontrol grubunda ünitenin işlenişi iki ders saatini almış ve dersin bitiminin hemen sonunda sontest uygulanmıştır.

Deney grubundaki uygulamada ise; öğrencilere kontrol grubuna uygulanan öntestin aynısı verilmiş, daha sonra öğrencilere hazırlanan programlı öğretim materyali ve cevap gizleyici kartonlar dağıtılmıştır. Öğrenciler önce materyalin başında açıklama sayfasını okumuşlar, daha sonra programlı maddeleri incelemeye başlamışlardır. Bu inceleme sırasında öğrenciler kendilerine verilen cevap gizleyici kartonu tek bir madde açığa çıkacak şekilde materyalin üzerinde kullanmışlardır. Materyalin kullanılması sırasında öğrenciler maddede verilen bilgiyi, bilgiyi pekiştirici örneği okuyup, daha sonra bu bilginin öğrenilip öğrenilmediğine ilişkin kendisine yöneltilen cümleyi okumakta ve kendi düşüncesine göre cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile doldurmakta, verdiği cevabın doğru olup olmadığını kontrol etmek için cevap gizleyici olarak kullandığı kartonu aşağı doğru kaydırarak bir sonraki maddenin sol üst köşesindeki doğru cevabı

görmektedir. Eğer cümlede boş bırakılan yeri doğru olarak cevaplamışsa bir sonraki maddeye geçmektedir. Cümleyi yanlış şekilde cevaplaması halinde, maddede verilen bilgiyi ve pekiştirici örneği tekrar incelemekte ve kendi çabası ile doğru cevabı bulduktan sonra bir sonraki maddeye geçmektedir. Deney grubunda uygulanan programlı öğretim yöntemiyle her öğrenci kendi öğrenme hızına göre ilerleme olanağı bulmuştur. Ünitenin işlenmesi sırasında deney grubuna da kontrol grubuna verilen iki ders saatlik süre verilmiş fakat deney grubundaki öğrenciler 60 dakikada programlı materyali incelemeyi bitirmişlerdir. İnceleme sonunda deney grubundaki öğrencilere hemensontest verilmiştir.

Araştırmanın uygulaması sonunda edinilen izlenimlere göre; deney grubundaki öğrenciler hazırlanan programlı öğretim materyalini ilginç bulmuşlar, pekiştirici örneklerin fazla olmasının üniteyi daha iyi kavramalarına olanak sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca kontrol ve deney gruplarına ünitenin işlenmesi için iki ders saatlik süre verilmesine rağmen, deney grubundaki öğrenciler ünitenin işlenmesini daha kısa sürede bitirmişlerdir.

Deney ve kontrol gruplarına 15 gün sonra, öntest ve sontest olarak uygulanan sınav aracı, hangi öğretim yönteminin öğrenmede daha kalıcı bir etki sağladığını sınamak amacıyla tekrar uygulanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veriler, öğrenciye uygulanan öntest sontest ve kalıcılık testi puanlarından oluşmaktadır.

Verilerin Çözümü

Deney ve kontrol gruplarına ilişkin öntest ve sontest puanları elde edildikten sonra verilerin analizine geçilmiştir. Casio 1200 makine kullanılarak gerçekleştirilen verilerin analizi şu sıraya göre yapılmıştır:

- a) Deney ve kontrol gruplarının öntest puanlarının aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı,
- b) Deney grubu öntest ve sontest puanlarının aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı,
- c) Kontrol grubu öntest ve sontest puanlarının aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı,
- d) Deney ve kontrol gruplarının sontest puanlarının aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı,

"t" testi ile sınanmış ve anlamlılık düzeyi olarak 0.05 alınmıştır.

Öğrenmenin kalıcılığına ilişkin olarak da sontest puanları ile kalıcılık testi puanlarına korelasyon tekniği uygulanmıştır.

Deney ve kontrol gruplarındaki deneklerin birebir eşleştirilmesi gerçekleştirilmediği için deney ve kontrol grubunun istatistiksel hesaplamalarında bağlantısız çift örneklem yöntemine başvurulmuştur.

Bağılantısız gruplar arasındaki karşılaştırmalarda anlamlılık testleri için

$$SHF = Ss \sqrt{\frac{N_1 + N_2}{N_1 \cdot N_2}}$$

formülü kullanılmıştır. Formüldeki standart sapma değeri ise şu şekilde hesaplanmıştır.

$$Ss = \sqrt{\frac{\sum x_1^2 + \sum x_2^2}{(N_1 - 1) + (N_2 - 1)}}$$

Bağılantılı gruplar arasındaki karşılaştırmalarda anlamlılık testi için de,

$$t = \frac{\bar{d}}{\sqrt{sd^2/2}}$$

formülü kullanılmıştır.

Öğrenmenin kalıcılığını test etmek amacıyla deney ve kontrol gruplarının son test puanları ile kalıcılık testi puanlarına da Pearson Çarpım Momentleri Korelasyon Katsayısı formülü uygulanmıştır.

$$r = \frac{\sum xy - (\sum x)(\sum y)/n}{\sqrt{[n\sum x^2 - (\sum x)^2] \cdot [n\sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın ortaya koyduğu bulgulara ve bulguların ışığında yorumlara yer verilmiştir.

Araştırmaya ilişkin bulgular ve yorumlar aşağıdaki biçimde düzenlenmiştir.

- a) Deney ve kontrol gruplarının öntest uygulamasından elde edilen bulgular.
- b) Deney grubunun öntest ve sontest uygulamasından elde edilen bulgular.
- c) Kontrol grubunun öntest ve sontest uygulamasından elde edilen bulgular.
- d) Deney ve kontrol gruplarının sontest uygulamasından elde edilen bulgular.
- e) Deney ve kontrol gruplarının kalıcılık testi uygulamasından elde edilen bulgular.

Gruplara ilişkin olarak tablolarda verilen veriler ifade edilirken aşağıdaki simgeler kullanılmıştır.

$\bar{x}$ = Aritmetik Ortalama

Ss=Standart Sapma

n=Denek Sayısı

Sd=Serbestlik Derecesi

t_{hes} = Hesaplanan t Değeri

$t_{tab} = t$ Tablosunda Okunan Değer

$\bar{x}_{önT} - \bar{x}_{sonT}$ = Aritmetik Ortalamalar Arasındaki Fark.

A- DENEY VE KONTROL GRUPLARININ ÖNTEST

UYGULAMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR

Türkçe Dilbilgisi öğretiminde programlı öğretim yöntemi ile geleneksel öğretim yönteminin etkililiğini belirlemek amacıyla hazırlanan sınama aracı, deney uygulamasından önce, deney ve kontrol gruplarına öntest olarak uygulanmıştır. Bu uygulama sonucu elde edilen bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

TABLO 1

DENEY VE KONTROL GRUPLARININ ÖNTEST UYGULAMASINA İLİŞKİN BULGULAR

Deney Grubu		Kontrol Grubu
$\bar{x} = 12,827$		$\bar{x} = 12.000$
$Ss = 4,432$		$Ss = 3.845$
$n = 29$		$n = 29$
$t = 0,759$	$S_1 = 28$	$p > 0.05$

Tablo 1'de görüldüğü gibi deney ve kontrol gruplarının öntest puanları arasındaki fark birbirine çok yakındır. Bu far-

kın anlamlı olup olmadığını test etmek için, grup ortalamaları arasında uygulanan çift yönlü t testinden hesaplanan t değeri ($t_{hes} : 0,759$)'dir. Bu değer 0.05 güven düzeyi ve 28 serbestlik derecesindeki tablo değerinin ($t_{tab} : 2.00$) oldukça altında bulunmaktadır.

Buna göre deney ve kontrol gruplarının, öntest puanlarının aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Bu sonuca göre deney ve kontrol gruplarının öğretimden önce öğrenilecek ünite ile ilgili başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmadığı söylenebilir. Başka bir deyişle her iki gruptaki öğrenciler giriş düzeyleri bakımından birbirine denktir.

B- DENEY GRUBUNUN ÖNTEST VE SONTTEST

UYGULAMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR

Deney grubuna öntest uygulandıktan sonra ilgili ünitenin öğretimi programlı öğretim yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Daha sonra da deney öncesi öntest olarak uygulanan sınama aracı, bu defa sontest olarak öğrencilere uygulanmıştır. Deney grubunun öntest ve sontest uygulamalarından elde edilen bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

TABLO 2

DENEY GRUBU ÖNTEST-SONTEST
UYGULAMASINA İLİŞKİN BULGULAR

	n	$\bar{x}$	$\bar{x}_{\text{son}} - \bar{x}_{\text{ön}}$	t_{hes}
Öntest	29	12,827		
			5,345	9,70
Sontest	29	18,172		
sd= 28		$t_{\text{tablo}}: 1,313$		$p < 0.05$

Tablo 2 incelendiğinde deney grubunun öntest ve sontest aritmetik ortalamaları arasında fark olduğu görülmektedir. Programlı öğretim yöntemi uygulanan deney grubundaki deneklerin, öntest-sontest puanları ortalamaları arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için tek yönlü t testinden yararlanılmış ve $t_{\text{hes}} = 9,70$ bulunmuştur. Bulunan bu değer 0.05 güven düzeyinde ve 28 serbestlik derecesinde okunan t tablo değerinden ($t_{\text{tab}}: 1.313$) oldukça büyüktür. Bu sonuçta programlı öğretim yöntemi uygulanan deney grubundaki deneklerin öntest puan ortalamaları ile sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifade ile, programlı öğretim yöntemi ile ders işlenen deney grubundaki deneklerin sontest puanla-

rında öntest puanlarına göre anlamlı derecede bir yükselme olmuştur. Yani öğrenme gerçekleşmiştir.

C- KONTROL GRUBUNUN ÖNTEST VE SONTTEST
UYGULAMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR

Kontrol grubuna öntest uygulandıktan sonra, ilgili ünitenin öğretimi geleneksel öğretim yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Geleneksel öğretim yöntemi ile yapılan öğretimden sonra, ünitenin işlenmesinden önce öntest olarak verilen sınama aracı, bu kez gruba sontest olarak uygulanmıştır. Kontrol grubunun öntest ve sontest uygulamalarından elde edilen bulgular Tablo 3'de verilmiştir.

TABLO 3

KONTROL GRUBU ÖNTEST-SONTTEST
UYGULAMASINA İLİŞKİN BULGULAR

	n	$\bar{x}$	$\bar{x}_{\text{sont}} - \bar{x}_{\text{önt}}$	t_{hes}
Öntest	29	12.000		
			4,10	7,45
Sontest	29	14,965		
sd= 28		$t_{\text{tab}} : 1,313$		$p < 0.05$

Tablo 3 incelendiğinde geleneksel öğretim yöntemi ile gerçekleştirilen öğretimde, kontrol grubundaki deneklerin uygulama öncesi yapılan öntest ve uygulama sonrası yapılan sontest puanları ortalamaları arasında fark görülmektedir. Geleneksel öğretim yöntemi uygulanan kontrol grubundaki deneklerin öntest-sontest kpuanları ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için tek yönlü t testinden yararlanılmıştır. Bu test sonucunda $t_{hes} : 7.45$ olarak bulunmuştur. Bulunan bu değerde 0.05 güven düzeyi ve 28 serbestlik derecesinde okunan t tablo değeri $t_{tab} : 1.313$ 'tür. Yani hesaplanan t değeri t tablo değerinden daha büyüktür.

Bu sonuçta geleneksel öğretim yöntemi uygulanan kontrol grubundaki deneklerin öntest puan ortalamaları ile sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir.

Geleneksel öğretim yöntemiyle gerçekleştirilen öğretme sonucunda deneklerde öğrenme gerçekleşmiştir.

D- DENEY VE KONTROL GRUPLARININ SONTES T UYGULAMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR

Deney ve kontrol gruplarının sontest uygulamasından elde edilen bulgular, deney ve kontrol grubundaki deneklerin sontest puanlarına istatistiksel işlemlerin uygulanmasıyla elde edilmiştir. Sağlanan bulgular Tablo:4'te verilmiştir.

TABLO: 4

DENEY VE KONTROL GRUPLARININ SONTTEST
UYGULAMASINA İLİŞKİN BULGULAR

Deney Grubu	Kontrol Grubu
$\bar{x}= 18,172$	$\bar{x}=14,965$
Ss=4.979	Ss=3,736
n=29	n=29
t=2.774	Sd=28
	p < 0.05

Tablo 4'de görüldüğü gibi deney grubunun sontest uygulamasından aldığı puanların aritmetik ortalaması, kontrol grubunun sontest uygulamasından aldığı puanların aritmetik ortalamasından daha yüksektir.

Deney grubu lehine olan bu farkın anlamlı olup olmadığını test etmek için, her iki gruptaki deneklerin sontest puanlarına eşlenik olmayan örneklemin t testi uygulanmıştır. Bu t testinden hesaplanan t değeri ($t_{hes} : 2.774$)'tür. Bu değer 0.05 güven düzeyi ve 28 serbestlik derecesindeki t tablo değerinden ($t_{tab} : 2.00$) daha büyüktür.

Bu durum, deney ve kontrol gruplarının sontest puan ortalamaları arasındaki farkın, uygulanan iki farklı öğretim yönteminden kaynaklandığını kanıtlamaktadır. Başka bir deyişle, programlı öğretim yönteminin uygulandığı deney grubundaki denekler Türkçe Dilbilgisi Orta I "İsim" ünitesini aynı üniteyi gele-

leneksel öğretim yöntemi ile öğrenen kontrol grubundaki deneklere göre daha başarılı bir şekilde öğrenmişlerdir. Bu durumda araştırmamızın birinci denencesinde, programlı öğretim yönteminin geleneksel öğretim yöntemine göre daha başarılı olacağını öne süren iddia doğrulanmış bulunmaktadır.

E- DENEY VE KONTROL GRUPLARININ KALICILIK TESTİ UYGULAMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR

Programlı öğretim yöntemi uygulanan deney grubuna ve geleneksel öğretim yöntemi uygulanan kontrol grubuna hangi öğretim yönteminin daha kalıcı bir öğretim gerçekleştirdiğini sınamak amacıyla, öntest ve sontest olarak uygulanan sınama aracı 15 gün sonra deneklere tekrar uygulanmıştır. Korelasyon tekniği uygulanarak yapılan hesaplamada deney grubu için korelasyon 0.95 ($r=0.95$) iken kontrol grubunun korelasyonu 0.89 ($r=0.89$)'dur. Kalıcılık testi uygulamasında deney grubunun puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{x}=15,793$, kontrol grubunun puanlarının aritmetik ortalaması $\bar{x}=12,137$ 'dir. Bu sonuçlar gözününe alınarak deney grubundaki deneklerin, kontrol grubundaki deneklere göre biraz daha kalıcı bir öğrenme gerçekleştirdikleri söylenebilir. Diğer bir deyişle, programlı öğretim yöntemi öğrenmede daha kalıcı bir etki sağlamıştır.

Elde edilen bu sonuç da ikinci denencedeki iddiayı doğrulamaktadır.

BÖLÜM IV

ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER

Bu bölümde önce, araştırmanın kısa bir özeti yapılmış, sonra yargıya yer verilmiş daha sonra da önerilere geçilmiştir.

Özet

DeneySEL nitelikteki bu araştırma, Orta I.Sınıf Türkçe Dilbilgisi dersinin "İsim" ünitesinin öğretiminde, programlı öğretim yöntemi ile geleneksel öğretim yöntemi kıyaslandığında öğrenci başarısı açısından hangisinin daha etkili olduğunu ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada programlı öğretim yöntemi ile geleneksel öğretim yönteminin öğrenci başarısı bakımından etkililiğinin yanısıra; hangi öğretim yönteminin öğrenmede daha kalıcı bir etki sağladığı konusu da test edilmiştir.

Bu araştırma, deney ve kontrol grubundaki deneklerin Türkçe Dilbilgisi dersi başarıları bakımından giriş düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı, görüşlerine başvuru uzmanların kanılarının geçerli olduğu, araştırmaya katılan öğretmenin kendine verilen yönergeyi aynen uyguladığı ve her iki grupta da farklı ve yanlı davranmadığı, deney ve kontrol gruplarının başarılarının değerlendirilmesinde başvuru araçlarının geçerli ve güvenilir olduğu sayılıtlarına dayanmaktadır. Araştırmanın dayalı olduğu denenceler ise; Türkçe Dilbilgisi dersinin öğretiminde, programlı öğretim yöntemi ile gerçekleştirilen öğ-

retimin, geleneksel öğretim yöntemi ile gerçekleştirilen öğretimden daha etkili olduğu; programlı öğretim yöntemi ile geleneksel öğretim yönteminin uygulandığı deney ve kontrol gruplarında; programlı öğretim yönteminin uygulandığı deney grubunda öğrenmenin daha kalıcı bir etki sağladığı biçiminde ifade edilmiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu bulgular, denek sayısı, sunulan içerik, kullanılan öğretim materyali, zaman, araştırmanın gerçekleştirildiği disiplin ve değerlendirme bakımından belli sınırlılıklara bağlı bulunmaktadır. Anlam kargaşasını önlemek için araştırmada sıkça geçen tanımlar ayrı bir başlık halinde sunulmuştur.

Deneysel nitelikteki bu araştırmanın evrenini Eskişehir Tepebaşı Ortaokulunda Orta I.sınıfta öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem ise, öğretmen faktörünün sakıncalarını ortadan kaldırmak için, deney ve kontrol grubunu aynı öğretmenin okuttuğu sınıflardan yansız atama yöntemi ile belirlenmiştir. Bu belirlemeye göre I/A şubesi deney grubu, I/F şubesi de kontrol grubu olarak araştırma kapsamına alınmıştır. İki grupta 29 öğrenciden 58 öğrenci denek olarak saptanmıştır. Araştırma, öntest-sontest kontrol gruplu modele göre desenlenmiş ve deneysel olarak alanda gerçekleştirilmiştir.

Programlı öğretim materyalinin hazırlanması, hazırlık, yazma ve deneme olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Hazırlık aşamasında ilk olarak programlanacak ünitenin seçimi yapılmış, daha sonra bu ünite davranış analizine tabi tutularak hedef ve hedef davranışlar belirlenmiştir. Hedeflerin belirlenmesinden sonra bu hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını test etmek amacıyla, öntest, sontest ve kalıcılık testinde kullanılmak üzere

bir sınaama aracı hazırlanmıştır. Daha sonra materyalin "doğrusal program modeline" göre yazılması kararlaştırılmıştır. Üniteye ilişkin materyal taslak olarak hazırlandıktan sonra, araştırma kapsamı dışında kalan öğrenciler üzerinde iki defa denenmiş gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra konu uzmanının görüşlerine sunulmuştur. Uzmanında olumlu görüşleri alındıktan sonra materyale son şekli verilerek çoğaltılmıştır. Araştırmada programlı materyal, öğretmen ve ders kitabı olmak üzere üç kaynaktan yararlanılmıştır. Kontrol grubu üniteyi geleneksel öğretim yöntemiyle, öğretmenin yönetiminde; deney grubu ise, 50 maddeden oluşan programlı materyal ile çalışmıştır.

Araştırmanın uygulama aşamasından önce öğrencilerin giriş düzeylerini belirlemek amacı ile üniteye ilişkin olarak önceden hazırlanmış olan test (öntest- sontest ve kalıcılık testinde) kullanılmıştır. Her iki gruba öntest olarak uygulanmıştır. Öntestin uygulamasından sonra kontrol grubu üniteyi öğretmenin yönetiminde geleneksel öğretim yöntemiyle çalışmıştır. Deney grubundaki öğrencilere ise önceden hazırlanan programlı öğretim materyali dağıtılarak, gerekli açıklamalar yapılmış ve öğrenciler öğretmenin rehberliğinde kendi kendilerine öğrenmeye başlamışlardır. Her iki gruba da bu ünite için iki ders saati süre tanınmıştır. Ünitenin işlenmesinden sonra her iki gruba sontest uygulanmıştır.

Ünitenin işlenmesinden 15 gün sonra aynı test deneklere öğrenmedeki kalıcılığı ölçmek için birkez daha uygulanmıştır.

Deney ve kontrol gruplarının öntest-sontest ve kalıcılık testi puanları elde edildikten sonra verilerin analizine geçilmiştir. Verilerin analizi şu sıraya göre yapılmıştır.

a) Deney ve kontrol gruplarının öntest puanlarının aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı,

b) Deney grubu öntest ve sontest puanlarının aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı,

c) Kontrol grubu öntest ve sontest puanlarının aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı,

d) Deney ve kontrol gruplarının sontest puanlarının aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı "t" testi ile sınanmış ve anlamlılık düzeyi olarak 0.05 alınmıştır.

Öğrenmenin kalıcılığına ilişkin olarak da deney ve kontrol gruplarını sontest puanları ile kalıcılık testi puanlarına korelasyon tekniği uygulanmıştır.

Araştırma sonucu şu bulgular elde edilmiştir:

1- Deney ve kontrol gruplarının öntest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuca göre, deney ve kontrol gruplarının öğretimden önce öğrenme ünitesi ile ilgili başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Diğer bir ifade ile her iki gruptaki denekler giriş düzeyi bakımından birbirine denktir.

2- Deney grubundaki deneklerin öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Deney grubunda ünite programlı öğretim yöntemiyle işlendikten sonra, deney grubunun sontest puanları, öntest puanlarına göre anlamlı bir derecede yükselme görülmüştür. Yani öğrenme olmuştur.

3- Kontrol grubundaki deneklerin öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Başka bir ifade ile geleneksel öğretim yöntemi ile ders işlendikten sonra, kontrol

grubunun puanlarında anlamlı derecede bir yükselme olmuştur. Denekler öğrenmeyi gerçekleştirmişlerdir.

4) Deney ve kontrol gruplarının sınav puanlarının aritmetik ortalamalar arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu durumun, iki benzer grupta uygulanan iki farklı öğretim yönteminden kaynaklandığını kanıtlamıştır. Başka bir deyişle, programlı öğretim yönteminin uygulandığı deney grubundaki denekler Türkçe Dilbilgisi Orta-I "İsim" ünitesini, aynı üniteyi geleneksel öğretim yöntemi ile öğrenen kontrol grubundaki deneklere göre daha başarılı bir şekilde öğrenmişlerdir. Bu durumda araştırmamızın birinci denencesinde, programlı öğretim yönteminin geleneksel öğretim yöntemine göre daha başarılı olacağını öne süren iddia doğrulanmıştır.

5- Deney ve kontrol gruplarına uygulanan kalıcılık testi sonucunda korelasyon deney grubu lehine bulunmuştur. Başka bir deyişle programlı öğretim yöntemi, geleneksel öğretim yöntemine göre öğrenmede daha kalıcı bir etki sağlamıştır.

Yargı

Bu araştırmada elde edilen bulgular ışığında şu yargıya ulaşılmıştır: Orta 1 Türkçe Dilbilgisi dersinde programlı öğretim yönteminin uygulanması, eğitimi olumlu şekilde etkileyerek öğrenci başarısına olumlu yönde katkıda bulunmakta ve geleneksel öğretim yöntemine göre daha kalıcı öğrenme sağlanmaktadır.

Öneriler

Deneysel olarak gerçekleştirilen bu araştırmanın bulgularına dayalı olarak şu öneriler geliştirilmiştir.

1- Türkçe Dilbilgisi öğretiminde, programlanabilecek üniversitelerin öğretiminde programlı öğretim yönteminden yararlanılmamıştır.

2- Öğretimi etkili ve kalıcı kılacağı gözönünde tutularak okullardaki bazı derslerin öğretimi, programlı öğretim yöntemiyle gerçekleştirilmelidir.

3- Uzaktan öğretim sistemiyle öğrenim gören üniversite düzeyindeki öğrencilerin basılı öğretim materyalleri programlı öğretim yöntemi ilkelerine göre düzenlenmelidir.

4- Herhangi bir nedenle orta öğrenimini örgün eğitim kurumlarında tamamlayamayan öğrencilere dışarıdan hazırlanarak ortaöğrenimini bitirme olanağı, programlı öğretim yöntemi ilkelerine uyularak hazırlanan ders kitapları ile sağlanmalıdır.

5- Bilgisayar destekli öğretim sisteminin temelini oluşturan programlı öğretim, öğretmen yetiştiren tüm yükseköğretim kurumlarındaki öğretmen adaylarına ders olarak okutulmalıdır.

6- Programlı öğretim yöntemi ile ilgili deneysel araştırmaların ve çevirilerin yapılması daha yoğun olarak sürdürülmelidir.

7- Programlı öğretim yöntemi ilkelerine göre öğretim materyali hazırlanması için Milli Eğitim Bakanlığında çalışma grupları oluşturulmalıdır.

8- Programlı öğretim yönteminin etkenliğine ilişkin araştırmalar bundan böyle de sürdürülmesi ve yapılacak çalışmalarda özellikle aşağıdaki noktalar ele alınmalıdır.

a) Farklı öğrenim düzeylerinde daha çok sayıda öğrenciyi içeren araştırmaların yapılmasına gerek vardır.

b) İlkokuldan lise sonuna kadar her okul düzeyindeki, bir okul içinde sınıflar düzeyindeki Türkçe Dilbilgisi öğretiminin mevcut durumunun bilinmesine ve Türkçe Dilbilgisi öğretiminin etkililiğini arttıracak önlemlerin alınmasına olanak verecek bir dizi araştırma yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

ADALI, Dya. "Anadili Olarak Türkçe Öğretimi". Türk Dili, TDK Yayınları, Sayı: 379-380, 1983.

AKSAKAL, Kahraman. Dilbilgisi. İstanbul, Özer Yayınları, 1989.

ALKAN, Cevat. Eğitim Ortamları, Ankara: A.Ü.Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 85, 1979.

. Eğitim Teknolojisi:Kuramlar-Yöntemler, Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1977.

. Eğitim Teknolojisi: Kavram-Kapsam-Süreç-Ortam-İşgören-Uygulama, Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1984.

AKSAN, Doğan. Her Yönüyle Dil Ana Çizgileri ile Dilbilim-1, Ankara: TDK Yayınları, 1987.

BİRKAN, A., S.AYKUN, İ.İLERİ, R.GÖKYAYLA, Ortaokullarda Dilbilgisi Dersleri 6, İstanbul: EKD Matbaası, 1989.

BLOOM, Benjamin J. İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1979.

BOLAYIR, Fethi. Uygulamalı Dilbilgisi, Ankara: Okul Kitapları LTD. Sanem Matbaacılık, 1984.

BROWN, James ve James Thornton. New Media and College Teaching, The Department of Audiovisual Instruction Washington D.C. 1968.

ÇİLENTİ, Kamuran. Eğitim Teknolojisi ve Öğretim, Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1984.

. Eğitim Teknolojisi: Kuramlar-Araç ve Yöntemler- Merkezler,
Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1979.

DEMİRAY, Kemal. "Okullarda Dilbilgisi Çalışmalarına Bir Bakış",
İZLEM, Yabancı Dil Öğretim Dergisi, Eskişehir: Uğur Basım-
evi, Sayı: 4, 1980, ss.

. Ortaokullar İçin Türkçe-I. İstanbul: Milli Eğitim Basım-
evi, 1986.

DEMİREL, Özcan. Yabancı Dil Öğretimi. Ankara: Usem Yayınlar,
Şafak Matbaası, 1987.

DİZDAROĞLU, Hikmet. Tümcebilgisi, Ankara: TDK Yayınlar, Kalite
Basımevi, 1976.

ERGİN, Muharrem. Türk Dilbilgisi, İstanbul: Minnetoğlu Yayınları,
1977.

ERİŞEN, Satı. "Türkçe Eğitiminde Yeni Boyutlar", Türk Dili, TDK
Yayınları, Sayı: 379-380, 1983.

ERTÜRK, Selahattin. Eğitimde "Program" Geliştirme. Ankara: Yel-
kentepe yayınları, 1986.

FİDAN, Nurettin. Okulda Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Kadioğlu Mat-
baası, 1986.

FOLTZ, Charles. The Word of Teaching Machines. Washington D.C.:
Electronic Teaching Laboratories, 1964.

Gelişim İlkokul Ünite Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, İstanbul,
1984.

GENCAN, Tahir, Nejat. Dilbilgisi, Ankara: Ankara Üniversitesi
Basımevi, 1979.

- _____. Dilbilgisi Orta III, İstanbul: Güven yayınevi.
- GÖĞÜŞ, Beşir. Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe Yazın Eğitimi, Ankara: 1978.
- _____. Anadili Olarak Türkçe'nin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten 1970'den Ayrı Basım, Talim Terbiye Dairesi Ofis. Bas., 1971.
- HATİPOĞLU, Necip. Üniversitelerde Örnekli-Uygulamalı Türkçe Dersleri, Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi, 1989.
- HEİNİÇH, Robert, Michael Molenda, James D. Russel. Instructional Media And The New Technologies of Instruction, MacMillian Publishing Company, New York, 1986.
- HIZAL, Alişan. Programlı Öğretim Yönteminin Etkenliği: "Karşılaştırmalı-Uygulamalı Araştırma", Ankara: Sevinç Matbaası, 1982.
- İZBUL, Yalçın. "Bilimin Nesnellik Sorunu ve Dil", Bilim ve Teknik Dergisi, Ankara: Sayı:115, 1977.
- KAPTAN, Saim. Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri, Ankara Bilim Yayınları, Olgaç Matbaası.
- KARASAR, Niyazi. Araştırmalarda Rapor Hazırlama, Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd.Şti., 1984.
- _____. Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara: Bilim Yayınları, 1986.
- KAVCAR, Cahit. "Dil, Diller ve Türkçe", Türk Dili, I.Fasikül, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1986.
- KÜÇÜKAHMET, Leyla. Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:152, 1986.

KÜLÂHÇI, Şadiye. "Kendi Kendine Öğretim-Programlı Öğretim", Eğitim ve Bilim, Cilt:10, Sayı: 58, 1985.

LEITH, G.D., E.A.Peel ve W.Curr. A Handbook of Programmed Learning, İkinci Baskı, Birmingham:University of Birmingham, 1966.

LYSAUGHT, Jerome. P.ve M.Williams Clarence, A Guide to Programmed Learning, New York: John Wiley and Sons Inc., 1963.

MARHALL, Julia. Anadili Öğretimi, Çev.: Cahit Külebi, Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1974.

MARKLE, Susan Meyer. "Programming and Programmed Instruction" To Improve Learning, An Evaluation of Instructional Technology, U.S.A. XEROX Company, 1970.

XII. Milli Eğitim Şurası Raporları (18-22 Temmuz 1988)

OĞUZKAN, A.Ferhan. Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara: TDK Yayınları, 1981. Y

_____. Türkiye'de Ortaöğretim ve Sorunları, İstanbul: Dünya Tıp Kitapevi Ltd.Şti., 1981. S

OKAN, Kenan. Eğitim Teknolojisi "Yöntemler-Teknikler ve Uygulama", Ankara: Emel Matbaacılık San.Ltd.Şti., 1983.

OLGUN, Yusuf. Örnek Metinlerle Türk Dili ve Kompozisyon, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1988.

ORTAKUL PROGRAMI, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970.

ÖNERTOY, Olcay. Türk Roman ve Öyküsü, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, TİSA Matbaası, 1984.

ÖZDEMİR, Emin. İlkokul Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi Kılavuzu, İstanbul: İnkilâp Kitapevi, 1987.

. "Anadili Öğretimi" Türk Dili, TDK Yayınları, Sayı: 379-380, 1983.

ÖZDEN, Metin. "Coğrafya Öğretiminde Programlı Öğretim Yönteminin Uygulanabilirliği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1988.

PIPE, Peter. Pratik Programlama, Çev.: Hasan Olgun, Necati Büyükdura, Metin Göker. Ankara: Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları: 5, Ajans-Türk Matbaacılık, 1968.

POCZTAR, Jerry. Programlı Öğretim-Kuramlar ve Uygulaması, Çev.: Alişan Hızal, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977.

SCHRAMM, Wilbur. Programmed Instruction In West Africa and The Arab States. Paris: UNESCO Yayınları No: 52, 1964.

SİRAL, Ülkü. Öğrenme Psikolojisi Ders Notları, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara: 1975.

STOLURROW, Lawrence. "Programmed Instruction and Teaching Machines" The New Media and Education, Chicago: Aldine Publishing Company. 1964

ŞENİŞ, Fethi. İstatistik, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 175, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1988.

ŞİMŞEK, Rasim. "Çağdaş Eğitimde Anadilinin Yeri", Türk Dili, TDK Yayınları, Sayı: 379-380, 1983.

- TEKİN, Halil. Okullarımızda Türkçe Öğretimi, Ankara: Mars Matbaası, 1980.
- TURGUT, M. Fuat. Değerlendirme ve Not Verme Metodları, BAYG-E 23 Değerlendirme Dökümanı, No:7, Ankara, 1973.
- UNESCO, The Economics of New Educational Media, İsviçre: 1970.
- UYGUR, Nermin. Kültür Kuramı, İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları, 1984.
- YAŞAR, Şefik. "Yabancı Dil Öğretiminde Programlı Öğretim Uygulaması", yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988.
- _____. "Yabancı Dil Öğretiminde Çağdaş Bir Eğitim Teknolojisi Yaklaşımı: Programlı Öğretim", Eğitim ve Bilim, Cilt:13, Sayı: 74, 1989.
- YE AMANS, T. George. Eğitimde Projeksiyon Makinaları, Programlı Öğretim Materyali. Çev.: Akif ERGİN, Ankara: Aşama Matbaacılık, 1987.
- YÖRÜK, Yaşar. Uygulamalı-Testli-Türkçe Dilbilgisi 6.Sınıf, Ankara: Eğitim Yayınları, basım tarihi verilmemiş.
- ZÜLFİKAR, Hamza. Yükseköğretimde Türkçe ve Yazım Anlatımı, Ankara: Gül Yayınevi, 1985.

EKLER

1. Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Eskişehir İl Makamına yazdığı izin isteği yazısı.
2. Ünite Davranış Analizi.
3. "İsim" ünitesi başarı testi.
4. "İsim" (Deney grubu için gerçekleştirilen programlı materyal)
5. Deney ve Kontrol Grubu Öntest sonuçları.
6. Deney ve Kontrol Grubu Sontest sonuçları.
7. Deney ve Kontrol Grubu kalıcılık testi sonuçları.

T.C.
ESKİŞEHİR İLİ
MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI: Kültür. Hizb.311-47780
KONU: Uygulama Çalışması (Tez)

İL MAKAMINA

ESKİŞEHİR

Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi bölümü yüksek lisans öğrencisi Gülsun AŞKIN (EROĞLU) "Anadili Öğretiminde Programlı Öğretim Yönteminin Etkililiği" konulu tez araştırmasını ilimiz Tepebaşı Ortaokulunda tez çalışması yapabilmeleri ile ilgili, Müdürlüğümüze verdiği 23.11.1989 tarihli dilekçesinde bildirmekte olup, dilekçe ekte sunulmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'nün 14.3.1983 tarih ve EÖÖİŞ-379-121-83-11904 sayılı genelge emirleri doğrultusunda;

Eğitim Fakültesi Yüksek Lisans öğrencisi Gülsun AŞKIN'ın "Anadili Öğretiminde Programlı Öğretim Yönteminin Etkililiği" konulu tez araştırmasını Tepebaşı Ortaokulunda uygulama çalışmasını yapabilmeleri Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde gereğini müsaadelerinize arz ve teklif ederim.

Hasan GÜLTEKİN
Milli Eğitim Müdürü
(İmza)

O L U R

28.11.1989

Fehmi KAHYA
Vali Yardımcısı
Vali a.
(İmza)

EK-2
ÜNİTE DAVRANIŞ ANALİZİ

İSİM ÜNİTESİNİN HEDEF VE HEDEF DAVRANIŞLARI

Hedef I: "İsim" konusu ile ilgili kavram ve terimleri belleye-
bilme.

Hedef Davranışlar:

- 1) Verilen bir tanımın, seçenekler arasında "isim" kavramına ait olduğunu bulup işaretleme.
- 2) "Cins isim" kavramına ait tanımları verilenler arasında bulup işaretleme.
- 3) Verilen bir tanımın, seçenekler arasında "özel isim"e ait olduğunu bulup işaretleme.
- 4) "Somut isim" kavramına ait tanımları verilenler arasında bulup işaretleme.
- 5) Verilen bir tanımın, seçenekler arasında "soyut isim"e ait olduğunu bulup işaretleme.
- 6) Verilen bir tanımın, seçenekler arasında "tekil isim"e ait olduğunu bulup işaretleme.
- 7) Verilen bir tanımın, seçenekler arasında "çoğul isim"e ait olduğunu bulup işaretleme.
- 8) Verilen bir tanımın, seçenekler arasında "topluluk ismi"ne ait olduğunu bulup işaretleme.

Hedef II: "İsim" konusu ile ilgili sınıflamaları belleye bilme.

- 9) İsimleri anlamlarına göre sınıflayabilme.
- 10) İsimleri varlıklara verilişlerine göre sınıflayabilme.

11) İsimleri varlıkların oluşlarına göre sınıflayabilme.

12) İsimleri varlıkların sayılarına göre sınıflayabilme.

Hedef III: "İsim" konusu ile ilgili genelleme ve ilkeleri belleyebilme.

13) "Özel isimlerin" cümlelerin neresinde olursa olsun ilk harflerinin daima büyük yazıldığını, verilenler arasından bulup işaretleme.

14) Birkaç kelimededen oluşan özel isimlerin her kelimesinin büyük harfle yazıldığını verilenler arasından bulup işaretleme.

15) Özel isimle birlikte yazılan makam, san, rütbe gösteren isimlerin büyük harfle başlanarak yazıldığını verilenler arasından bulup işaretleme.

16) Güneş, ay ve gezegenlerin, gökbilimi ve coğrafya terimi olarak kullanıldıkları zaman büyük harfle yazıldığını verilenler arasından bulup işaretleme.

17) Özel isimlerin çoğul eki hariç, diğer tüm ekler ulandığı zaman özel isimle ek kesme (') işaretiyle ayrıldığını verilenler arasından bulup işaretleme.

18) Cins isminin cümle içinde küçük harfle yazıldığını verilenler arasından bulup işaretleme.

19) Kitap, gazete, dergi isimlerinin, özel isim olduğu için büyük harfle yazıldığını verilenler arasından bulup işaretleme.

20) Cins isimlerin varlığına tek ad olarak verildikleri zaman özel isim olduklarını verilenler arasından bulup işaretleme.

Hedef IV: İsim konusu ile ilgili bilimsel bilgi ve yöntemleri uygulayabilme.

- 21) Verilen bir cümlede hangi kelime ya da kelimelerin isim olduğunu belirleme.
- 22) Verilen bir cümlede hangi kelime ya da kelimelerin cins isim olduğunu belirleme.
- 23) Verilen bir cümlede hangi kelime ya da kelimelerin özel isim olduğunu belirleme.
- 24) Verilen bir cümlede hangi kelime ya da kelimelerin somut isim olduğunu belirleme.
- 25) Verilen bir cümlede hangi kelime ya da kelimelerin soyut isim olduğunu belirleme.
- 26) Verilen bir cümlede hangi kelime ya da kelimelerin tekil isim olduğunu belirleme.
- 27) Verilen bir cümlede hangi kelime ya da kelimelerin çoğul isim olduğunu belirleme.
- 28) Verilen bir cümlede hangi kelime ya da kelimelerin topluluk ismi olduğunu belirleme.

EK-3

TÜRKÇE DİLBİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE PROGRAMLI ÖĞRETİM
YÖNTEMİNİN ETKİLİLİĞİ ARAŞTIRMASI

"İSİM" ÜNİTESİ BAŞARI TESTİ

Tepebaşı Ortaokulu Birinci Sınıf

GÜLSUN (AŞKIN) EROĞLU

Eskişehir, 1989

AÇIKLAMA

- 1- Bu test, bir sınav niteliğinde değildir. Testten alacağınız puan bilimsel bir araştırmada veri olarak kullanılacaktır. Bilimsel araştırmanın sağlıklı olabilmesi için soruları kendiniz ve samimi olarak cevaplandırınız. Bilmediğiniz soruları boş bırakınız.
- 2- Soruları dikkatlice okuyunuz ve cevaplarınızı cevap kağıdındaki dairelerin iğini karalamak suretiyle işaretleyiniz.
- 3- Bu test 30 çoktan seçmeli madde türünde hazırlanmıştır. Her sorunun bir tek doğru cevabı vardır.
- 4- Soruları cevaplamak için size 25 dakika süre verilmiştir.
- 5- Soru kağıdı üzerinde herhangi bir işaretleme yapmayınız.
- 6- Soru ve cevap kağıtlarını birlikte teslim ediniz.

Başarılar dilerim.

GLSUN EROĞLU (AŞKIN)

TEST

İSİM-SOYADI:

Süre: 25 dakika

- 1- Canlı, cansız veya tasarlanmış varlıkları anlatmaya yarayan kelimelere -----denir.
- A- İsim
B- Sıfat
C- Zamir
D- Fiil
- 2- "Isparta'nın gül tarlalarını görmek için sabah erkenden kalkmıyorsunuz?" cümlesinde hangi kelime/ya da kelimeler isim'dir?
- A- Isparta
B- görmek, sabah, erken
C- için, kalkmak
D- Isparta, gül, tarla, sabah
- 3- Aynı cinsten varlıkların tümünü anlatmaya, ayırt etmeye yarayan kelimelere ----- denir.
- A- Somut isim
B- Cins isim
C- Soyut isim
D- Özel isim
- 4- İsimler anlamlarına göre hangi biçimde sınıflandırılır
- A- Varlıklara verilmişlerine-varlıkların oluşlarına-varlıkların sayılarına
B- Varlıklara verilmişlerine göre-varlıkların oluşlarına göre
C- Varlıkların sayılarına göre-varlıkların oluşlarına göre
D- Varlıklara verilmişlerine-varlıkların sayılarına göre
- 5- Yeryüzünde ve diğer varlıklar içinde tek olan ve başkaca benzeri bulunmayan bir tek varlığa verilen kelimelere ----- denir.
- A- Somut isim
B- Cins isim
C- Özel isim
D- Soyut isim

- 6- İsimler varlıklarına verilişlerine göre hangi biçimde sınıflandırılır?
- A- Soyut isim - somut isim
 B- Özel isim - cins isim
 C- Tekil isim - çoğul isim
 D- Tekil isim - çoğul isim - topluluk ismi
- 7- "Köylülerimiz, hayvanlarını, şehrin pazarına her haftasonu getirirler." cümlesinde hangi kelime/ya da kelimeler cins isim'dir?
- A- her hafta
 B- şehir, pazar
 C- köylüler, şehir, hayvanlar
 D- köylüler, her hafta, pazar
- 8- "Malazgirt Savaşı, Türklere Anadolu'nun kapısını açtı." cümlesinde hangi kelime/ya da kelimeler özel isim'dir?
- A- Malazgirt, Türkler
 B- Malazgirt, Türkler, Anadolu
 C- Anadolu
 D- Türkler, Anadolu, açtı
- 9- Aşağıdaki cümlelerden hangisi kurallara uygun doğru biçimi ile yazılmıştır?
- A- Bir çocuk, haritasında van gölü'ne bakıyordu .
 B- Araba hareket etmiş, manyas gölüne doğru yol alıyorduk .
 C- Birden gazi'yi gördüm, kocaman arabasının içinde .
 D- Abdi Hoca, Kaymaz Köyü'nden ak sakallı, titiz bir ihtiyardı .
- 10- İsimler varlıkların oluşlarına göre hangi biçimde sınıflandırılır?
- A- Tekil isim - Çoğul isim
 B- Özel isim - Cins isim
 C- Somut isim - Soyut isim
 D- Tekil isim - Çoğul isim - Topluluk ismi
- 11- Aşağıdaki cümlelerin hangisi kurallara uygun doğru biçimi ile yazılmıştır?
- A- Ay, Dünya'nın uydusudur .
 B- Ay ve dünya güneşin etrafında döner .
 C- Gezegenlerin oluşturduğu sisteme güneş sistemi denir .
 D- Kuyruklu yıldızlar, güneş sistemine bağlıdır .

- 12- Aşağıdaki cümlelerin hangisi kurallara uygun doğru biçimi ile yazılmıştır?
- A- Ankaralı'nın havası kışın çok kirli olur ,
 B- Rıfat Ilgazın romanları hakkında bir eleştiri okudum .
 C- Karadenizin güzelliklerine doyum olmaz .
 D- Nili dalgalandıran korkunç bir timsah gördük ,
- 13- İsimler varlıkların sayılarına göre hangi biçimde sınıflandırılır?
- A- Somut isim - Soyut isim
 B- Özel isim - Cins isim
 C- Tekil isim - Çoğul isim
 D- Tekil isim - Çoğul isim - Topluluk ismi
- 14- "Bulduğumuz yerlerde işlenmemiş nice mutluluk madenleri vardır; onları bulmak bir hünerdir." cümlesinde hangi kelime/ya da kelimeler soyut isim'dir?
- A- mutluluk, hüner
 B- mutluluk
 C- maden, mutluluk, bulmak
 D- bir, nice, hüner
- 15- Varlıklarını duyu organlarımız ile hissettiğimiz madde durumdaki varlıklara verilen isme ----- denir.
- A- soyut isim
 B- cins isim
 C- özel isim
 D- somut isim
- 16- "Bu kilimde tam on sekiz çeşit boya, on bir çeşit de nakış vardır." cümlesinde hangi kelime/ya da kelimeler somut isim'dir?
- A- kilim, boya, nakış
 B- on sekiz, tam, kilim
 C- nakış, bu, çeşit
 D- vardır, kilim, tam
- 17- Varlıklarını duyu organlarımızla değil de, akıl ve hislerimizle kabul ettiğimiz varlıklara ----- denir.
- A- Özel isim
 B- Soyut isim
 C- Cins isim
 D- Somut isim

- 18- "Balıkçı ile çocuk, yazarı da alarak balık avına çıktılar." cümlesinde hangi kelime/ya da kelimeler tekil isim'dir?
- A- av, balık, çocuk
 B- balıkçı, çocuk, yazar, balık, av
 C- balıkçı, çocuk
 D- yazar, balık
- 19- "İşte o zamanlar, o mandolinler gibi öten ağaçlar, dallar, yapraklar ve kuşlar alemine koşardım." cümlesinde hangi kelime ya da kelimeler çoğul isim'dir?
- A- ağaç, dal, zaman
 B- zaman
 C- mandolin, ağaç, dal, kuş, yaprak
 D- yaprak, kuş, ağaç
- 20- Aynı türden tek bir varlığı gösteren isimlere ----- denir.
- A- Cins isim
 B- Somut isim
 C- Tekil isim
 D- Soyut isim
- 21- Aşağıdaki cümlelerden hangisi kurallara uygun, doğru biçimi ile yazılmıştır?
- A- Arkadaşım kaya çok ilginç bir hikaye anlattı .
 B- Dün öğleden sonra tekir'i Veteriner'e götürdük .
 C- Köpeğim karabaş'ı bir hafta önce kaybettim..
 D- Bu akşam Pamuk miyavlıyordu .
- 22- Aşağıdaki cümlelerden hangisi kurallara uygun doğru biçimi ile yazılmıştır?
- A- Türk dil kurumu tarafından yayınlanan türk dili dergisinin bu sayısı dil öğretimine ayrılmış .
 B- Mustafa kemal askeri rüştiye'yi pekiyi derece ile bitirdi-
 C- Eskişehir Tepebaşı Ortaokulu öğrencileri bilgi yarışmasını kazandı .
 D- Milli eğitim bakanlığı yayınlarında %20 oranında indirim yapıldı .

- 23- -ler, -lar eki ile çoğullaştırılan; aynı cinsten bir çok varlığına verilen isme ----- denir.
- A- Cins isim
 B- Çoğul isim
 C- Topluluk ismi
 D- Somut isim
- 24- "Kızlar, kadınlar deste halindeki ekinleri hemencecik harmana taşımaya başladılar." cümlesinde hangi kelime/ya da kelimeler topluluk ismi'dir?
- A- deste, ekinler
 B- harman, deste
 C- kızlar, kadınlar
 D- deste
- 25- Aşağıdaki cümlelerin hangisi kurallara uygun doğru biçimi ile yazılmıştır?
- A- Reçetenin altında doktor Ekin Harman'ın imzası vardı.
 B- Türk Ordusu, Başkomutan Gazi Mustafa Kemal'in emriyle Yunanlıları İzmir'e kadar kovaladı.
 C- Bir subay beni Mustafa Kemal paşa'nın karargahına götürdü.
 D- Hafız Nuri efendi, kapının arkasından şemsiyesini aldı, yavaşça sokağa çıktı.
- 26- Bir topluluğa -lar, -ler ekini almadan isim olan kelimelere ----- denir.
- A- Topluluk ismi
 B- Çoğul isim
 C- Somut isim
 D- Cins isim
- 27- "Hayvanları severdi, ama Bilim araştırmaları için Hayvanlar üzerinde Deneyler yapmaktan bıkip usanmazdı." cümlesinde hangi kelime/ya da kelimeler kurallara uymayan yanlış biçimi ile yazılmıştır?
- A- bilim
 B- bilim, hayvanlar, deneyler
 C- araştırmalar, deneyler
 D- hayvanlar, deneyler

28- Aşağıdaki cümlelerden hangisi kurallara uygun doğru biçimi ile yazılmıştır?

A- Çocuk kalbi isimli kitabı çok beğendim .

B- Türkiye'nin en çok satan mizah dergisi

Gırgır'dır.

C- Reşat Nuri'nin Anadolu'yu konu alan romanlarından birisi de Acımak'tır .

D- Güneş gazetesi'nin yeni sayfa düzeni halk tarafından beğenildi.

29- Aşağıdaki cümlelerden hangisi kurallara uygun doğru biçimi ile yazılmıştır?

A- Porsuk çayı üzerindeki Porsuk Barajı yapılmıştır,

B- Ürgüp, nevşehir ve göreme yöresi bu yıl turist akınına uğradı .

C- İç anadolu bölgesi en soğuk kışlarından birisini yaşıyor .

D- Pek çok memleket gördüm ama türkiye gibisini asla!

30- "Ahırın avlusunda oynarken aşağıda söğütler altında görünmeyen derenin hazin şırıltısını, işitirdik." cümlesinde hangi kelime/ya da kelimeler isim'dir?

A- ahır, avlu, dere, söğüt, şırıltı.

B- oynarken, ahır, avlu.

C- şırıltı, dere, söğüt.

D- avlu, ahır, söğüt, dere, hazin.

EK-4

TÜRKÇE DİLBİLGİSİ DERSİ
PROGRAMLI ÖĞRETİM MATERYALİ
(TEPEBAŞI ORTAOKULU BİRİNCİ SINIF)

"İSİM" ÜNİTESİ

Hazırlayan
GÜLSUN (AŞKIN) EROĞLU

Eskişehir, 1989

AÇIKLAMA

Sevgili öğrenci,

Elinizdeki bu materyal, Türkçe Dilbilgisi ders kitabınızdaki "İSİM" ünitesinin "Programlı Öğretim" yöntemine göre hazırlanmış biçimindedir. Materyal sizlerin "isim" ünitesi ile ilgili bilgileri daha iyi öğrenmenizi amaçlamış bulunmaktadır.

Bireysel öğrenmeye olanak veren bu materyalde öğrenilmesi istenilen bilgiler küçük anlamlı parçalara ayrılarak, ayrı ayrı maddeler halinde sunulmuştur. Her madde, bilgi veren kısım, bilgi ile ilgili bir örnek ve bilginin öğrenilip öğrenilmediğini kontrol için sizlere yöneltilen soru ve cevabınızın doğruluğunu kontrol için bakacağınız yeri belirten yönerge ve bir sonraki maddenin sol üst kısmında sorunun doğru cevabı bulunacaktır.

Materyalin Kullanılması:

Materyali kullanırken yapacağınız etkinlikler maddeler halinde aşağıda gösterilmiştir.

1. Size verilen kartonu yalnızca birinci maddeyi açıkta bırakacak şekilde koyunuz.

2. Maddede verilen bilgiyi ve bilgiyle ilgili örneği dikkatlice okuyunuz. Bilgiyi ve örneği iyice kavramaya çalışınız. Çünkü bir sonraki maddede verilen bilgi, bir önceki maddede verilen bilgiye dayanmaktadır.

3. Maddede sunulan bilgiyi iyice kavradığınıza emindikten sonra aynı madde içinde yukarıda belirtilen bilgiyi öğrenip öğrenmediğinizi kontrol için size yöneltilen soruyu dikkatle okuyunuz. Soru içindeki boş bırakılan yere yazılması istenilen sözcüğü yazınız.

4. Cevabınızın doğru olup olmadığını kontrol için elinizdeki kartonu, bir sonraki madde tamamıyla açıkça çıkıncaya kadar kaydırınız. Açığa çıkan maddenin sol üst köşesinde, bir önceki maddede size yöneltilmiş sorunun doğru cevabını bulacaksınız.

5. Eğer sizin verdiğiniz cevap ile, bir alt maddede sol üst köşede bulunan cevap aynı ise ikinci maddedeki bilgiyi okumaya

başlayabilirsiniz. Eğer verdiğiniz cevap yanlış ise maddede verilen bilgiyi tekrar okuyunuz. Doğru cevabı mutlaka kendi çabanızla bulmaya çalışınız. Çünkü, size yöneltilmiş bulunan soru madde içinde verilen bilginin iyice öğrenilmiş olmasıyla çözülecektir. Aynı işlemi diğer maddeler için tekrarlayarak öğrenmeye devam ediniz.

6. Bu materyali kullanırken sizden istenilen; kartonu kaldırmadan size yöneltilen soruyu cevaplamanız ve sonra verdiğiniz cevapla doğru cevabı karşılaştırmanızdır. Eğer kartonu kaldırıp hemen doğru cevabı görmek isterseniz, hiç bir şey öğrenemeyip kendinizi aldatmış olursunuz. Çünkü, bu üniteye ilişkin sınavınız ayrıca yapılacak ve sınav sırasında bu materyalden yararlanma olanağınız olmayacaktır.

7. Ders sırasında hepinizin aynı hızla ilerleyip aynı sayıda maddeyi öğrenip, bitirmesi zorunlu değildir. Her öğrenci kendi hızına göre ilerleyecektir. Normal bir hızla maddeler içindeki bilgileri okuyup öğrenmeniz gereklidir. Öğrenme sırasında anlamadığınız noktaları öğretmeninize sorabilirsiniz.

8. Türkçe Dilbilgisi kitabınızdaki "İSİM" ünitesini bu materyalden izleyip öğrenmeye çalışacaksınız. Bu yüzden ünite bite-ne değinders kitabınızı açmanıza gerek yoktur. Çünkü, ders kitabınızdaki ile aynı olan bilgiler, burada değişik bir yöntemle (Programlı Öğretim Yöntemiyle" size öğretilmeye çalışılmaktadır.

Başarılar dilerim.

GÜLSUN EROĞLU (AŞKIN)

Eskişehir- 1989

"İSİM" ÜNİTESİ

ÜNİTENİN HEDEF DAVRANIŞLARI

Bu üniteye ilişkin öğrenme-öğretme etkinlikleri sonucunda öğrencilerin:

- 1- Verilen bir tanımın "isim" kavramına ait olduğunu işaretlemeleri
- 2- Verilen bir cümlede isim'leri belirlemeleri
- 3- İsimleri anlamlarına göre özel isim, cins isim olarak sınıflamaları
- 4- Verilen bir tanımın "cins isim" kavramına ait olduğunu işaretlemeleri
- 5- Verilen bir cümlede "cins isim"leri belirlemeleri
- 6- Verilen bir tanımın "özel isim" kavramına ait olduğunu işaretlemeleri
- 7- Verilen bir cümlede "özel isim"leri belirlemeleri
- 8- Özel isimleri cümlenin neresinde olursa olsun büyük harfle yazıldığını seçip işaretlemeleri
- 9- Birkaç kelimededen oluşan özel isimlerin her kelimenin ilk harfinin büyük harfle yazıldığını seçip işaretlemeleri
- 10- Özel isimle birlikte yazılan makam, san, rütbe gösteren isimlerin büyük harfle başlanarak yazıldığını seçip işaretlemeleri
- 11- Güneş, ay ve gezegenlerin, gökbilimi ve coğrafya terimi olarak kullanıldıkları zaman büyük harfle yazıldığını seçip işaretlemeleri
- 12- Özel coğrafya isimlerinin büyük harfle yazıldığını seçip işaretlemeleri
- 13- Özel isimlere çoğul eki hariç, diğer tüm ekler ulandığı zaman özel isimle ek kesme (') işaretiyle ayrıldığını seçip işaretlemeleri
- 14- Kitap, gazete, dergi isimlerinin özel isim olduğu için büyük harfle yazıldığını seçip işaretlemeleri
- 15- Cins isimlerin varlığa tek isim olarak verildikleri zaman özel isim olduklarını seçip işaretlemeleri
- 16- Cins isimlerin cümle içinde küçük harfle yazıldığını seçip işaretlemeleri

17- İsimleri varlıkların oluşlarına göre somut isim ve soyut isim olarak sınıflamaları

18- Verilen bir tanımın somut isim kavramına ait olduğunu seçip işaretlemeleri

19- Verilen bir cümlede somut isim'leri belirlemeleri

20- Verilen bir tanımın soyut isim kavramına ait olduğunu seçip işaretlemeleri

21- Verilen bir cümlede soyut isimleri belirlemeleri

22- İsimleri varlıkların sayılarına göre tekil isim, çoğul isim ve topluluk ismi olarak sınıflamaları

23- Verilen bir tanımın tekil isim kavramına ait olduğunu seçip işaretlemeleri

24- Verilen bir cümlede tekil isimleri belirlemeleri

25- Verilen bir tanımın çoğul isim kavramına ait olduğunu seçip işaretlemeleri

26- Verilen bir cümlede çoğul isimleri belirlemeleri

27- Verilen bir tanımın topluluk ismi'ne ait olduğunu seçip işaretlemeleri

28- Verilen bir cümlede topluluk ismi'ni belirlemeleri gibi davranışlarda bulunmaları hedeflenmiştir.

"İSİM" ÜNİTESİ

No: 1

Canlı, cansız veya tasarlanmış varlıkları anlatmaya yarayan kelimelere isim denir.

Örneğin; taş, toprak, baba, tabiat, yetenek gibi kelimeler birer isim'dir.

Demek ki; kasaba, çiçek, ağaç, akıl gibi canlı, cansız veya tasarlanmış varlıkları anlatmaya yarayan kelimelere ----- diyoruz.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 1

İsim

No: 2

Örneğin; "Güz geldi, çınar yaprakları kızarmaya başladı." cümlesinde, güz, çınar, yaprak kelimeleri birer isim'dir.

Öyleyse, "Cevizlerin kabukları çatlıyor." cümlesindeki ceviz ve kabuk kelimeleri de birer -----'dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:2

İsim

No: 3

Örneğin; "Louis Pasteur, 27 Aralık 1822'de Fransa'nın küçük bir kasabasında doğdu." cümlesinde Louis Pasteur, Fransa, kasaba kelimeleri de birer isim'dir.

O halde; "Babası orta halli bir deri tüccarıydı." cümlesinde de -----, -----, ----- kelimeleri de birer isim'dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:3

Baba, deri,
tuccar

No: 4

İsimler, anlamlarına göre özel isim ve cins isim olmak üzere iki gruba ayrılırlar.

O halde; ----- ve ----- isimlerin anlamlarına göre yapılmış bir sınıflamadır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:4

Özel isim,
cins isim

No: 5

Aynı cinsten varlıkların tümünü anlatmaya, ayırt etmeye yarayan kelimelere cins isim denir.

Örneğin; ağaç, elma, koyun gibi kelimeler cins isim'dir.

Deniz, şehir, dağ, hava, dere gibi kelimelerde aynı cinsten varlıkların tümünü anlatmaya, ayırt etmeye yarayan kelimelerdir. O halde bu kelimelere de ----- denilebilir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:5

Cins isim

No: 6

Örneğin, "Ekin tarlaları göz alabildiğine yeşil." cümlesinde ekin, tarla ve göz kelimeleri birer cins isim'dir.

O halde; "Ağaçlar yarı çiçek, yarı yaprak en güzel çağında." cümlesinde de ağaç, çiçek, yaprak kelimeleri ----- dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:6

Cins isim

No: 7

Örneğin; "Nil'de yaşayan bütün hayvanlar timsahtan korkarlar." cümlesinde hayvan, timsah kelimeleri cins isim'dir.

Demek ki; "Nil nehrinde, timsah denilen korkunç bir hayvan vardır." cümlesinde de -----, -----, ----- kelimeleri cins isim'dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:7

nehir,
timsah,
hayvan

No: 8

Örneğin; "Köylülerimiz, hayvanlarını şehrin pazarına her hafta sonu getirirler." cümlesinde köylüler, hayvanlar, şehir, pazar, hafta, aynı cinsten olan birçok varlığın adı olduğu için bunlara ----- adını veriyoruz.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:8

Cins isim

No: 9

Cins isimler varlığa tek isim olarak verildikleri zaman özel isim olurlar.

Örneğin:"Bizim Boncuk adanın elini tırmaladı." cümlesinde Boncuk kelimesi bir kediye takılan özel bir isim olduğu için büyük harfle yazılmaktadır.

Öyleyse; cins isimler varlığa tek isim olarak verildiklerinde ----- olmaktadır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:9

Özel isim

No:10

Örneğin; "Veteriner, Tekir'in yakında yavrusu olacağını söyledi." cümlesinde, Tekir kelimesi varlığa tek isim olarak verildiği için ----- ile yazılmıştır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:10

Büyük harf

No: 11

Cins isim cümle içinde küçük harfle yazılır. Örneğin; "Kara parçalarının denizlerin içlerine doğru uzanmasına burun denir." cümlesinde deniz ve burun kelimeleri cümle içinde kullanılan cins isim olduğu için küçük harfle yazılmıştır.

Demek ki; cümle içinde kullanılan ----- küçük harfle yazılmaktadır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:11

Cins isim

No: 12

Örneğin; "Karadeniz kıyısındaki İnce Burun en önemli burunlarımızdan biridir." cümlesinde, İnce Burun özel coğrafya terimi olarak özel isim sayıldığından büyük harfle yazılırken, cümle içindeki diğer burun kelimesi ----- olduğu için küçük harfle yazılmıştır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:12

Cins isim No: 13

Yeryüzünde ve diğer varlıklar içinde tek olan ve başkaca benzeri bulunmayan bir tek varlığa verilen kelimelere özel isim denir.

Örneğin; Ahmet, İstanbul, Akdeniz gibi kelimeler özel isim'dir.

O halde; Ankara, Zeynep, Toros, gibi yeryüzünde tek olan ve başka benzeri bulunmayan bir tek varlığa verilen kelimelere ----- diyoruz.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:13

Özel isim No: 14

Örneğin; "Malazgirt Savaşı, Türklere Anadolu'nun kapısını açtı." cümlesinde Malazgirt, Türk, Anadolu kelimeleri özel isim'dir.

öyleyse; "Türk ordusu Yunanlıları İzmir'de denize döktü." cümlesinde de -----, -----, ----- kelimeleri özel isim'dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:14

Türk, Yunan No: 15

İzmir Örneğin; "O günden sonra Nene, bütün Anadolu'da "Nene Hatun" olarak tanındı ve Türk kadınlarına yiğitlikte örnek oldu." cümlesinde, Nene, Anadolu, Nene Hatun, Türk kelimeleri bir tek varlığa verilmiş tanıtıcı sözcük olduğu için -----' dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:15

Özel isim

No: 16

Örneğin; "Ömer Seyfettin'in en ünlü eseri Kaşığı'dır." cümlesinde ----- ve ----- kelimeleri özel isim'dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:16

Ömer

No: 17

Seyfettin,

Kaşığı

Özel isimler cümlenin neresinde olursa olsun ilk harfleri daima büyük yazılır.

Örneğin; "Burada öncelikle Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar yazılmış eserlerin adlarını bulacaksınız." cümlesinde, Tanzimat ve Cumhuriyet kelimeleri özel isim olduğu için cümle içinde bulunmalarına rağmen büyük harfle yazılmıştır.

O halde; özel isimler cümlenin başında, ortasında veya sonunda nerede olurlarsa olsunlar ilk harfleri daima ----- yazılmaktadır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 17

Büyük

No: 18

Örneğin; "Selçuklu Devleti ile birlikte Anadolu'ya gelen Oğuz boylarından biri de Kayı Boyu'dur." cümlesinde Anadolu, Oğuz, Kayı Boyu özel isim olduğu için cümle içinde büyük harfle yazılmıştır.

Öyleyse; "Kayı Boyu, önce Karacadağ sonra da Söğüt ve Domaniç yörelerine yerleştirildi." cümlesinde -----, -----, ----- kelimeleri cümle içinde olmalarına rağmen özel isim olduğu için büyük harfle yazılmışlardır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:18

Karacadağ,

Söğüt,

Domaniç

No: 19

Birkaç kelimedden oluşan özel isimlerin her kelimesi büyük harfle yazılır.

Örneğin; Halide Edip Adıvar, Milli Eğitim Bakanlığı, Tepebaşı Ortaokulu gibi.

Demek ki; Yapı ve Kredi Bankası, Devlet Hastanesi, Türk Dil Kurumu gibi birkaç kelimedden oluşan özel isimlerin de her kelimesi ----- ile yazılmalıdır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:19

Büyük harf

No: 20

Örneğin; "İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin Birleşmiş Milletler'de kabul edildiği gün olan bu tarih, bütün dünyada büyük törenle kutlanır." cümlesinde İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Birleşmiş Milletler, birkaç kelimedenden oluşmuş özel isim olduğu için her kelimenin ilk harfi büyük harfle yazılmıştır.

Öyleyse; "Milli Eğitim Bakanlığı aldığı yeni bir karar ile orta dereceli okullardaki yabancı dildeki basamaklı kur uygulamasını kaldırdı." cümlesinde
----- birkaç kelimedenden oluşan özel isim olduğu için her kelimenin ilk harfi büyük yazılmıştır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:20

Milli Eğitim
Bakanlığı

No: 21

Örneğin; "Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi toplumumu sarsan olayları yaşamış bir kişidir." cümlesinde -----, -----, ----- ve ----- birkaç kelimedenden oluşan özel isim olduğu için ilk harfleri büyük harfle yazılmıştır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:21

Yakup Kadri

Karaosman-

oğlu, Balkan

Savaşı, Birin-

ci Dünya Sava-

şı, Kurtuluş

Savaşı

No: 22

Özel isim ile birlikte yazılan makam, san, rütbe, gösteren isimler büyük harfle başlayarak yazılır.

Örneğın; Gazi Osman Paşa, Doktor Adnan Adıvar, Albay Hüseyin Karademir.

Öyleyse; Marşal Fevzi Çakmak, Cengiz Han, Barbaros Hayrettin Paşa gibi özel isimle birlikte yazılan makam, san, rütbe ve memurluk gösteren isimler ----- ile başlanarak yazılmalıdır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:22

Büyük harf

No: 23

Örneğın, "Barbaros Hayrettin Paşa devrinde Akdeniz bir Türk gölü haline gelmiştir." cümlesinde

----- kelimesi san gösterdiğı ve özel isim ile birlikte yazıldığı için büyük harfle yazılmıştır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 23

Paşa

No: 24

Güneş, ay ve gezegenler gökbilimi ve coğrafya terimi olarak kullanıldıkları zaman büyük harfle başlayarak yazılırlar.

Örneğin; "Ay ve Dünya Güneş'in etrafında döner" cümlesinde, Ay, Dünya, Güneş kelimeleri gökbilimi terimi olarak kullanıldıkları için büyük harfle yazılmıştır.

Demek ki; Güneş, ay ve gezegenler gökbilimi terimi olarak kullanıldıkları zaman ----- ile başlayarak yazılmalıdır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 24

Büyük harf

No: 25

Örneğin, "Gezegenlerin oluşturduğu sisteme Güneş Sistemi denir." cümlesinde Gezegenler ve Güneş Sistemi gökbilimi terimi olarak kullanıldıkları için büyük harfle yazılmıştır.

Öyleyse; "Bir ışık ve ısı enerjisi kaynağı olan Güneş olmasaydı, canlılar yaşayamazdı." cümlesinde ----- kelimesi gökbilimi terimi olarak kullanıldığı için büyük harfle yazılmıştır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 25

Güneş

No: 26

Özel coğrafya isimleri -akarsu, göl, okyanus, deniz, kıta, baraj, boğaz, geçit, ülke, il, ilçe, bucak, köy, semt, mahalle, cadde, sokak, anıt, meydan, dağ, ova- büyük harfle başlayarak yazılır.

Örneğin; "Marmara Bölgesi'nde Susurluk, Bursa'dan gelen Nilüfer Çayı'nı da alarak Marmara Denizi'ne dökülür." cümlesinde Susurluk, Bursa, Nilüfer Çayı, Marmara Denizi kelimeleri özel coğrafya isimleri kapsamına girdikleri için büyük harfle yazılırlar.

Demek ki, -----, -----, -----, ----- gibi özel coğrafya terimleri büyük harfle yazılmaktadır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 26

Kıta, göl,
nehir,
ülke

No: 27

Örneğin; "Sakarya Nehri üzerinde Sarıyer ve Gökçekaya Barajları yapılmıştır." cümlesinde -----
-----, ----- ve ----- özel coğrafya terimi olduğu için büyük harfle yazılmıştır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 27

Sakarya

Nehri,

Sarıyer,

Gökçekaya

Barajı

No: 28

Özel isimlere çoğul eki hariç, diğer tüm ekler ulandığı zaman özel isimle ek kesme (') işaretiyle ayrılır.

Örneğin; "Ankara'nın havası kışın çok kirli olur." cümlesinde Ankara kelimesi ekinden (') işareti ile ayrılmıştır.

Demek ki; özel isimlere çoğul eki hariç, diğer tüm ekler ulandığı zaman özel isimle ----- (') işaretiyle ayrılmaktadır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 28

Ek kesme (')

No: 29

Kitap, gazete, dergi, mecmua, isimleri özel isim olduğu için büyük harfle yazılır.

Örneğin; "Hürriyet gazetesi her hafta bir otomobil veriyor." cümlesinde, Hürriyet gazetesi özel isim olduğu için büyük harfle yazılmıştır.

O halde; "Sinekli Bakkal, Gösteri dergisi, Sabah gazetesi gibi kitap, gazete, dergi isimleri -----
----- olduğu için büyük harfle yazılmalıdır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 29

Özel isim No: 30

Örneğin; Reşat Nuri Güntekin'in en ünlü eserlerinden birisi de "Çalığıuşu" isimli kitabıdır." cümlesinde "-----" bir kitap ismi olduğu için özel isimdir. Bu yüzden bu kitap ismi büyük harfle yazılmalıdır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 30

Çalığıuşu No: 31

İsimler varlıkların oluşlarına göre somut isim ve soyut isim olmak üzere iki türdür.

Demek ki ----- ve ----- isimlerin varlıkların oluşlarına göre yapılmış bir sınıflamasıdır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:31

Somut isim No: 32

Varlıklarını duyu organlarımız ile hissettiğimiz madde durumundaki varlıklara verilen isme somut isim denir.

Örneğin; resim, müzik, çiçek, insan gibi kelimeler somut isim'dir.

Öğretmen, kitap, resim, gibi kelimeler de varlıklarını duyu organlarımız ile hissettiğimiz madde durumundaki varlıklara verilen isimlerdir. O halde bu kelimelere ----- denilebilir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 32

Somut isim No: 33

Örneğin; "Şiddetli fırtına İstanbul yolunu kapattığı için Mehmet bugün dönmedi." cümlesinde fırtına, İstanbul, yol, Mehmet kelimeleri -----'dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 33

Somut isim No: 34

Örneğin; "Kalenin duvarı artık yıkılmaya başladı." cümlesinde ----- ve ----- kelimeleri somut isim'dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 34

Kale,duvar No: 35

Varlıklarını duyu organlarımızla değil de akıl ve hislerimizle kabul ettiğimiz varlıklara soyut isim denir.

Örneğin; akıl, üzüntü, sevinç birer soyut isim'dir. Özgürlük, yiğitlik, merak, keder gibi kelimeler de varlıklarını duyu organlarımızla değil de akıl ve hislerimizle kabul ettiğimiz varlıklara verilen isimlerdir. O halde bu kelimelere ----- denilebilir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 35

Soyut isim No: 36

Örneğin; "Ruhunun güzelliği yüzüne vurmuştu." cümlesinde ----- ve ----- kelimeleri birer soyut isim'dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 36

Ruh, güzel No: 37

Örneğin, "İnsanın üzüntüsünü, kederini, sevincini bir arkadaşıyla paylaşabileceğini hissetmesi insanı mutlu eden bir duygudur." cümlesinde, üzüntü, sevinç, his, güzel, duygu kelimeleri madde halinde bulunmayan, sadece var oldukları kabul edilen ve hissedilen isimler olduğu için ----- 'dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 37

Soyut isim No: 38

Örneğin; "Louis Pasteur'un tabiata karşı büyük bir merakı vardı." cümlesinde ----- kelimesi madde halinde bulunmayan sadece var olduğu kabul edilen bir isim olduğu için soyut isimdir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 38

Merak

No: 39

İsimler varlıkların sayılarına göre, tekil isim, çoğul isim ve topluluk ismi olmak üzere üç türüdür.

Demek ki, -----, -----, -----, -----, isimlerin varlıkların sayılarına göre bir sınıflandırılmasıdır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 39

Tekil isim,

çoğul isim,

topluluk

ismi

No: 40

Aynı cins varlıkların yalnız bir tanesini gösteren isimlere tekil isim denir.

Örneğin; resim, topluluğne, deri, ispirto gibi isimler tekil isimdir.

Çiçek, çivi, topaç gibi kelimeler de aynı cins varlıkların yalnız bir tanesini gösteren kelimelerdir. O halde bu kelimelere ----- denilebilir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:40

Tekil isim

No: 41

Örneğin; "Dursun Hacı, köyde evi, bahçesi, tarlası olan, hali vakti yerinde bir adamdı." cümlesinde köy, ev, bahçe, tarla, adam kelimeleri -----' dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:41

Tekil isim

No: 42

Örneğin; "Benim gördüğüm ve sevdiğim Antakya budur; yeşil ova kenarında, sırtını rahat bir dağa vermiş, ayaklarını coşkunu bir nehre uzatmış bacalarının dumanını tüttürerek çınar gölgesinde dinlenen, keyif getiren hoş belde." cümlesindeki -----, -----, ---, ----, ----, ----, ----, ---- kelimelere tekil isim denilmektedir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:42

Antakya,
ova, dağ,
nehir, çınar

No: 43

Örneğin; "Birkaç ev ötede bir tavuk gıdaklıyor, bir horoz ona yardım ediyor, sanki dem tutuyor." cümlesindeki ev, tavuk, horoz kelimeleri de -----'dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:43

Tekil isim

No: 44

-lar, -ler eki ile çoğullandırılan; aynı cinsten birçok varlığa verilen isme çoğul isim denir. Örneğin; çiçekler, taşlar, öğrenciler gibi isimler çoğul isim'dir.

Atlar, arabalar, ağaçlar ----, ----- eki ile çoğullandırılan; aynı cinsten bir çok varlığa verilen isimlerdir. O halde bu kelimelere ----- denilebilir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:44

-ler,-lar

No: 45

Örneğin; "Uzaktaki dağlar, yaklaştığımız köyler ve kasabalar; ne varsa kuzuları, koyunları hepsi temiz, mandaları bile." cümlesinde dağ, köy, kasa-ba, kuzu, koyun, manda kelimeleri, -lar, -ler eki alarak çoğullandırılmış yani ----- olmuştur.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:45

Çoğul isim

No: 46

Örneğin; "Kızlar paketleri kapının önünde bekleyen arabalara taşımaya başladılar." cümlesinde -----, ----- kelimeleri -lar, -ler eki alarak çoğul isim olmuşlardır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:46

kız,paket

araba

No: 47

Tekil oldukları halde birden çok varlığı bildiren isimlere topluluk ismi denir.

Örneğin; alay, tabur, bölük gibi isimler topluluk ismi'dir.

Öyleyse; deste, dernek, meclis gibi tekil oldukları halde çokluk bildiren isimlere ----- denmektedir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 47

Topluluk

ismi

No: 48

Örneğin; "Köyün meydanında biriken halk sürünün yavaş yavaş ilerlemesini seyrediyordu." cümlesindeki halk ve sürü kelimeleri çoğul eki almadıkları yani tekil oldukları halde çokluk bildiren isimler olduğu için ----- adını almaktadırlar.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No:48

Topluluk

ismi

No: 49

Örneğin, "Kızlar, kadınlar deste halindeki otları hemen taşımaya başladılar." cümlesinde ----- kelimesi de bir topluluk ismi'dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri, uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 49

Deste

No: 50

Örneğin, "Yeni kurulan meclis çalışmalarına başladı." cümlesinde ----- kelimesi de bir topluluk ismi'dir.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri uygun kelime ile tamamlayınız. Cevabınızın doğruluğunu kontrol için, bir alt maddenin sol üst köşesine bakınız.

Cevap No: 50

Meclis

EK-5

DENEY VE KONTROL GRUBU ÖNTEST SONUÇLARI

<u>Deney Grubu</u>		<u>Kontrol Grubu</u>	
Denek 1	15	Denek 1	10
Denek 2	18	Denek 2	6
Denek 3	9	Denek 3	10
Denek 4	10	Denek 4	18
Denek 5	10	Denek 5	13
Denek 6	9	Denek 6	10
Denek 7	10	Denek 7	17
Denek 8	10	Denek 8	7
Denek 9	12	Denek 9	7
Denek 10	13	Denek 10	10
Denek 11	19	Denek 11	10
Denek 12	6	Denek 12	17
Denek 13	8	Denek 13	7
Denek 14	14	Denek 14	13
Denek 15	20	Denek 15	12
Denek 16	20	Denek 16	6
Denek 17	10	Denek 17	12
Denek 18	20	Denek 18	9
Denek 19	18	Denek 19	11
Denek 20	10	Denek 20	14
Denek 21	12	Denek 21	14
Denek 22	15	Denek 22	16
Denek 23	5	Denek 23	15
Denek 24	10	Denek 24	9
Denek 25	17	Denek 25	15
Denek 26	15	Denek 26	14
Denek 27	11	Denek 27	19
Denek 28	18	Denek 28	9
Denek 29	8	Denek 29	18

EK-6
DENEY VE KONTROL GRUBU SONTEST SONUÇLARI

<u>Deney Grubu</u>		<u>Kontrol Grubu</u>	
Denek 1	18	Denek 1	15
Denek 2	25	Denek 2	14
Denek 3	13	Denek 3	11
Denek 4	14	Denek 4	23
Denek 5	15	Denek 5	14
Denek 6	14	Denek 6	13
Denek 7	21	Denek 7	21
Denek 8	12	Denek 8	14
Denek 9	13	Denek 9	13
Denek 10	24	Denek 10	15
Denek 11	22	Denek 11	16
Denek 12	14	Denek 12	17
Denek 13	14	Denek 13	13
Denek 14	22	Denek 14	14
Denek 15	23	Denek 15	9
Denek 16	25	Denek 16	7
Denek 17	17	Denek 17	13
Denek 18	28	Denek 18	14
Denek 19	25	Denek 19	16
Denek 20	18	Denek 20	16
Denek 21	17	Denek 21	16
Denek 22	20	Denek 22	19
Denek 23	15	Denek 23	17
Denek 24	17	Denek 24	9
Denek 25	24	Denek 25	15
Denek 26	17	Denek 26	18
Denek 27	11	Denek 27	22
Denek 28	20	Denek 28	11
Denek 29	9	Denek 29	19

EK-7

DENEY VE KONTROL GRUBU KALICILIK TESTİ SONUÇLARI

<u>Deney Grubu</u>		<u>Kontrol Grubu</u>	
Denek 1	16	Denek 1	10
Denek 2	22	Denek 2	12
Denek 3	12	Denek 3	11
Denek 4	12	Denek 4	18
Denek 5	13	Denek 5	11
Denek 6	14	Denek 6	12
Denek 7	20	Denek 7	15
Denek 8	10	Denek 8	12
Denek 9	13	Denek 9	11
Denek 10	22	Denek 10	13
Denek 11	19	Denek 11	11
Denek 12	14	Denek 12	12
Denek 13	11	Denek 13	9
Denek 14	19	Denek 14	11
Denek 15	21	Denek 15	7
Denek 16	24	Denek 16	7
Denek 17	15	Denek 17	11
Denek 18	25	Denek 18	11
Denek 19	20	Denek 19	16
Denek 20	15	Denek 20	12
Denek 21	13	Denek 21	13
Denek 22	15	Denek 22	14
Denek 23	10	Denek 23	12
Denek 24	12	Denek 24	9
Denek 25	22	Denek 25	13
Denek 26	13	Denek 26	15
Denek 27	11	Denek 27	19
Denek 28	18	Denek 28	10
Denek 29	7	Denek 29	15